

PAGINI LITERARE

S U M A R U L

- Emil Isac, *Acelor ce suferă — Fiului meu*
Ion Miclea, *Principii de filosofie realistă*
Ion Tigăra, *Inger îngerelul meu, (Poeme)*
Vasile I. Rusu, *Povestea unui om (Nuvelă)*
Letiția Papu, *Baladă*
D. Rădulescu, *De ziua ta*
Radu D. Moldovanu, *Scrisoare*
Romulus Demetrescu, *Poetul tânguirii și al
speranței.*
Lucian Valea, *Ți-aduci aminte, — Cuvân-
tul (Versuri).*
Tudor Zuca, *Aubade*
Delia Crăciun, *Destin, — Tristețe (Versuri).*

C R O N I C I

- Andrei A. Lillin, *Lucian Blaga: Nebănu-
itele trepte.*
Teodor Murășanu, *Al. Gregorian: Poeme
pentru Cruciați.*
Dr Ilie Dăianu, *Liberatorul.*
I. Bunea, *Ioan Petrovici: Momente solemne.*
— *Mircea Eliade: Salazar și revoluția
în Portugalia.*
Vasile I. Rusu, *Pe marginea cărților lui
Anton Zischka.*
Teodor Murășanu, *Inutilitatea unei insurec-
ții. — Zece ani dela apariția revistei
„abecedar“ * * * Lectoratul de limba ro-
mână dela Universitatea din Viena.*

Bibliografie

CITITII:

(grupul „Abecedar“ și „Pagini Literare“)

ION BĂLAN,

FEBRE CERESTI, poeme

VLAICU BĂRNA,

B R U M E, poeme

V. BENEȘ,

HANUL ROȘU, nuvele

M. BENIUC,

**CÂNTECE DE PIERZANIE
CÂNTECE NOUI**

N. CARANICA,

POEME ȘI IMNURI

ROMULUS DEMETRESCU,

INSEMĂRI CRITICE

sub apariție la I. E. Torouțiu

EMIL GIURGIUCA,

ANOTIMPURI, poeme

**POEZII TINERI ARDELENI, antologie
cu 18 măști în lut de I. Vlasiu
DINCOLO DE PĂDURE, poeme, 1943**

TEODOR MURĂȘANU,

LILIOARĂ, poeme

TOLBA CU NOTIȚE, articole

GRIGORE POPA,

CARTEA ANILOR TINERI, poeme

INVITAȚII, eseuri

ITINERAR SPIRITUAL, eseuri

IONEL NEAMTZU,

ORAȘUL NORDIC, roman

ABONAMENTE:

În țară pentru particulari anual . . . Lei 500.

„ străinătate dublu.

Exemplarul Lei 40.

Inscrisă la Tribunalul Turda S. I. registrul publicațiilor, sub Nr. 3283 din 20 Iunie 1986.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

Tiparul tipografiei „Arieșul” S. A., Turda 5 Iulie 1943 — Nr. 111

ACELOR, CE SUFERĂ...

Acelor, ce suferă acuma
 Departe de liniște și de somn,
 Acelor, ce nu visează,
 Acelor, ce stau pază
 În noapte, în ceață, în vânt,
 O, cum aș vrea să le cânt
 Cu harfă de aur, cu strune d'argint
 Și să le răsără din pământ
 Al visului minunat Domn.

O, spune-le, spune-le toate,
 Că fericirea va fi a lor:
 Că'n bucurii o să'nnoate
 Fecioare le vor cânta'n chor.
 Porțile li se vor deschide
 Pernele le vor fi calde,
 Trudita lor față în zâmbete o li se scalde
 Și sufletul lor se va'nțearce
 Cu al pasărei cântec și al cerului nor.

Suferiți, suferiți, suferiți, căci dacă
 Vă veți întoarce: al vostru va fi: pământ și casă,
 Buzele cele mai dulci de femeie
 Vă vor fi pe frunte rece fierbinte cheie,
 Și cea mai albă pâine pentru voi se dospește,
 Pentru voi așteaptă mama, pentru voi copilul crește,
 Pentru voi nimic nu va fi scump,
 Căci stați pază'n frig, în noapte,
 Cu ochii umezi, cu slăbite șoapte
 De noi departe, de moarte aproape
 Cu lacrimile ascunse în ale voastre pleoape.
 — Mă gândesc la voi, ne gândim la voi
 Știu că vă aduceți tot mai des aminte de noi.
 Nu uităm, că sunteți statui vii în ceață,
 Știm că viața voastră este grea de viață,
 Tot vă veți întoarce cu senină față
 Și vă vom îmbrățișa cu umilă duiosie.

-
- *Și fiul meu o să-mi povestească mie
O noapte 'ntreagă, o zi întreagă, poate o viață 'ntreagă
Numai mie...*

F I U L U I M E U...

*Când nici nu-l voi aștepta
Atunci va veni
Atunci va veni
Și palid și bun înainte-mi va sta.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Nu va vorbi, numai buzele i se vor mișca
Cuvântul va fi mut
Cuvântul va fi mut
Și tăria lui va fi să mă poată 'mbrățișa.*

- *O, ce triști sunt ochii tăi,
— Așa că au fost mulți oamenii răi?
Și înzadar îl voi întreba!
Îl voi tot mângâia și el va lăcrima
Simt, că va tot lăcrima.*

*Și după-ce gura lui vânăță se va deschide,
Poate pumnul lui se va 'ncleșta.
Dar mânia în ochii lui tot nu se va aprinde
Și ca să uite, va începe și va cânta.*

EMIL ISAC

PRINCIPII DE FILOSOFIE REALISTĂ

Conștiința de sine face din om o lume deosebită și de multe ori opusă celeilalte lumi care nu este el. Simțurile îi fac cunoscută o lume externă și independentă, o lume în sine, cu care nu întrerupe contactul decât în somn și în stările de inconștiență. Inteligența îi spune că ceea ce percep simțurile, ca asprime, culoare, sunete, miros etc., este ceva, o realitate, o ființă (ens) și, pe măsură ce simțurile și inteligența iau cunoștință despre non eu, crește și se precizează și conștiința de sine, așa încât fără o realitate externă, niciodată n'ar ajunge la cristalizare eul personal; dar ne dăm bine seamă că înainte de ivirea conștiinței de sine ne socotim una cu lumea externă.

Ceea ce ne face un univers a parte nu este numai inteligența noastră, după cum s'a crezut și poate că încă se mai crede, ci și simțurile, fiindcă numai toate împreună formează omul întreg. Simțurile nu sunt numai solidare cu spiritul în activitatea cunoscătoare, ci formează împreună o unitate personală indivizibilă, așa încât, după cum nu putem gândi nimic fără de simțuri, tot așa nu putem simți nimic fără de gândire. Simțurile și inteligența sunt instrumentele cunoașterii, absolut indivizibile; fiindcă realitatea nu poate fi cunoscută nici numai de către simțuri și nici numai de către rațiune. Simțurile cunosc particularul fenomenal, accidente; intelectul cunoaște universalul, substanța și ființa, sub manifestarea sensibilă a lucrurilor.

Aceste adevăruri evidente sunt nesocotite din partea filosofiei moderne, care și-a făcut un titlu de mândrie din problematizarea-evidenței; însă a rămas pururea deficitară atunci când a cercat să evidențieze și să lămurească adevăratele probleme. La acest rezultat a ajuns printr'o mică greșală dela început; căci se verifică și aci maxima: „*Quia parvus error in principio magnus est in fine*” (S. Thomas Aquinos: *De ente et essentia*, Proemium, edit Tiberini, 1885). — o greșală neînsemnată în principiu, este nespuse de mare în concluzie. Care a fost această greșală principală a filosofiei moderne? Ea zace în însăși teoria pe care și-a făcut-o despre cunoaștere, decretându-i legi a priorice, cu nimic justificabile înafară de domeniul subiectiv. Marea revoluție a filosofiei cartesiene și kantiene reduse *quoad essentiam*, constă într'o absorbire a obiectului de către subiect, a non eului din partea eului, a realului de către ideal. Această revoluție, deși pare de natură ideală, spirituală, a fost o adevărată anihilare a universului real; de aci înainte, dacă cineva doria să cerceteze realitatea, nu mai trebuia s'o caute înafară, ci înlăuntrul său, fiindcă întreg universul era centralizat în eul subiectiv.

Filosofia tradițională avea o concepție diametral opusă acesteia. Ea socotea că factorul determinat și specificator al actului cunoașterii nu este intelectul, ci obiectul cunoscut; acesta face ca

cunoașterea să fie a acestui obiect, fiindcă fără de ceva cunoscut, cunoașterea este imposibilă: nimica nu poate fi obiect de cunoaștere; a cunoaște nimica este o nimica cunoaștere. Cunoașterea se dăpână dela obiect la subiect și nu invers; obiectul, adică realitatea de cunoscut, este evidentă și ca atare n'are lipsă ca să fie demonstrată; căci dacă cunoașterea ar fi silită să-și demonstreze obiectul, atunci ar trebui să recurgă la un principiu de cunoaștere mai înalt, cu anterioritate atât ontologică cât și logică ori, față de cunoaștere nu poate să aibe un principiu care să-i premeargă și care să o fundamenteze, fiindcă nu-și poate da ființă înainte de ce ar fi. Cunoașterea este o relație, ori nu este nimic; relația însă reclamă doi termeni corelativi; în cazul de față primul termen este rațiunea; al doilea, obiectul de cunoscut; iar sinteza lor immanentă constituie însăși cunoștința. Din atitudinile luate față de acești doi termeni și față de raportul dintre ei, izvorăsc toate concepțiile filosofice din trecut, și vor izvorî, până când vor fi inteligențe cugetătoare.

Însă pozițiile cari pot fi adoptate nu sunt infinite, de aceea nici concepțiile filosofice, ori cât de nesfârșită ar pare seria lor, nu sunt fără de sfârșit. Gama acestora marchează abia trei note dominante: două extreme — una profundă, aproape fără nici o vibrație; și alta proiectată dincolo de orice portativ real, în imaginație, în ideal — între aceste două limite este situată nota a treia, ca o răscroace între cele două lumi opuse. Toate celelalte concepții și nuanțe filosofice se grupează între aceste trei. Nota de jos nu o poate căuta decât materia brută — materialismul —; nota dela extremitatea opusă o întonează spiritele pure — îngerii —; cea din mijloc o pot căuta oamenii, cari însumează lumea materiei spiritualizate prin cunoaștere și a spiritului intrupat în ei.

Cunoașterea este o activitate materială a materiei — spun materialistii — cunoașterea este o activitate pură și exclusivă a spiritului — spun idealistii; cunoașterea este o activitate spirituală care se exercită asupra unei realități independente de spiritul cunoscător — spun realişti. Cei dintâiucid spiritul; următorii, distramă materia; realişti mențin atât realitatea materiei, cât și a spiritului. Unii înghit subiectul în obiect; ceilalți înghit obiectul în subiect; realişti susțin că greșesc și unii și alții, fiindcă, după cum nu există cunoaștere fără rațiune, tot astfel fără obiect, cunoașterea este cu neputință. Adevărata cunoaștere ține seamă de drepturile imprescriptibile ale celor doi termeni ai relației și nici chiar în sinteza lor, în actul cunoștinței, în cea mai înefabilă unitate, nu se întâmplă între ei nici un fel de confuzie.

Consecințele acestor principii, spuneam mai sus, sunt nebănuite de mari. Materialismul, negând orice activitate spirituală, se negă întâi pe sine, fiindcă însuși pretinde a fi o filosofie; deci este absurd. Idealismul negând puțința unei cunoașteri metalogice (extraobiective), a unei realități independente de rațiune, se închide în sine, ca melcul în scoică, pretinzând totuși, că deși și-a închis toate porțile spre realitate, poate să cunoască această realitate în

idealitatea ei subiectivă. Numai gândirea există cu certitudine; ea singură formează temeiul întregii existențe subiective. Însă dacă cineva pleacă din aceste premise — dela gândire — și ajunge la realitatea existenței subiective, oare va mai putea sesiza v'odată realitatea externă? Idealismul nu cunoaște decât idei, creații subiective a căror conformitate cu realitatea, trebuie să fie verificată; însă fiindcă aceste idei nu sunt abstracții din realitatea sensibilă, este necesară veracitatea lui Dumnezeu pentru a admite conformitatea lor cu realitatea. Idealistul este un visător care, în cele mai fericite cazuri, își fură căciula, argumentând la infinit existența unei lumi pe care o are ca dată în însuși principiul lui care pleacă, mărturisind totuși în aceeași vreme că îi este cu neputință s'o cunoască.

Față de acest vis incoerent se ridică cu hotărîre teza concepției realiste, după care „cunoașterea noastră atinge într'adevăr realul, fiindcă ea este cauzată în noi chiar din partea acestui real, și chiar dacă nu este în sine intuiția, cunoașterea noastră atinge realul așa după cum este, fiindcă intelectul nostru sesizează ceea ce este inteligibil în real, mulțumită sensibilității noastre” (Et. Gilson: *Realisme Thomiste et critique de la Connaissance*, j. Vrin, Paris, 1939, p. 223, Subl. n.) de aici izvorăsc următoarele concluzii: a) Nu există cunoaștere fără obiect; oarecum nu există obiect cunoscut fără subiect cunoscător (deși în sine poate să existe foarte bine; însă întrucât este cunoscut nu există decât în atârănare de un subiect). b) Cunoașterea este subordonată în existența cu esența sa, obiectului cunoscut, care o specifică. c) Realitatea de cunoscut este evidentă și ca atare o demonstrează existenței sale ar constitui un dureros sofism. Fiindcă nu cunoaștem nimic înainte de realitatea pe care ne apucăm s'o cunoaștem; dacă cunoașterea ar avea anterioritate față de obiectul său, e întrebarea că oare despre cunoașterea cărui obiect ar putea fi vorba? Aceasta implică absurditatea unei cunoașteri înainte de cunoaștere. d) Punctul inițial al cunoașterii deci, nu este subiectul cunoscător, nici cunoașterea cunoașterii (reflexia asupra actului cognitiv), ci este realitatea externă; numai datorită acesteia subiectul ajunge să se definească pe sine ca independent de această realitate, căci, ca să ajungă cineva la cunoștința de sine, este absolut necesar să se diferențieze de ceea ce nu este el, adică de lumea externă. Reflexia asupra-și sau asupra cunoașterii, nu se pot înfăptui decât după ce s'a săvârșit cunoașterea, căci întors include o dublă absurditate: de o parte o cunoaștere a eului înainte de a fi ajuns la conștiința de sine; de altă parte, o reflexie asupra unei cunoașteri care încă nu s'a săvârșit. Prin urmare, orice critică a cunoștinței, orice epistemologie, teorie a cunoștinței, anticipate față de metafizică, nu sunt scutite de absurditatea, în care de altcum își găsește mormântul și orice fizică dedusă din metafizică. e) Rațiunea descifrează în universul mare și în universul mic o anumită *tendință* fatală ori conștientă; acțiunea care o însoțește se desfășoară în vederea unei ținte pe care vrea să o realizeze: nu există *tendință*

și acțiune decât în vederea unei finalități — *omne agens agit propter finem*. — Dacă acest principiu este o lege nu numai logică, ci și ontologică — transcendentă, atunci idealismul este și mai absurd fiindcă se opune nu numai finalității rațiunii, ci și finalității enunțurilor — căci dacă nu putem cunoaște realitatea așa cum este, nici prin rațiune care-i impune tiparele sale apriorice, schimbându-i fața adevărată, nici prin simțuri — care ne înșeală nu numai uneori, ci totdeauna — atunci aceste facultăți cunoscătoare nu sunt numai inutile, ci deadreptul păgubitoare și astfel însăși tendința noastră spre cunoaștere este absurdă.

Realismul filosofic este singura concepție scutită de compromis, echivoc și absurd. Este logică în sine și cu sine, consecventă în concluzii — în el nu există discrepanța dintre planul ideologic și cel ontologic, rațiune și natură, cunoaștere și existență, ca de pildă în idealism unde tot ce se neagă în principii, se afirmă în concluzii, unde tot ce se neagă în teorie se afirmă în practică (idealismul neagă lumea externă, dar se sbate pentru a-i dobândi aprobarea). Realismul este singura filosofie omenească pentru că numai ea ține seamă de faptul că omul nu e materie și spirit, ci este materie-spirit, simțuri-inteligență, căci numai unite printr'o unire hipostatică dau naștere cunoștinței reale despre realitate. Omul este om mai cu seamă când cunoaște; ori, în cunoaștere nu putem avea nici numai simțurile și nici numai inteligența pură, ci omul întreg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

După aproape trei veacuri de eforturi sterile ale scoboririi în subiect, în sfârșit, filosofia modernă începe să regăsească realitatea obiectivă atât de disprețuită odinioară. Nimeni nu contestă progresul realizat de către filosofia idealistă, însă astăzi cu toți recunosc — filosofi și savanții — că acest progres s'a săvârșit *extra viam*, a fost o înaintare numai în cunoașterea subiectivă, nu și obiectivă. Dovada. Știința modernă s'a dezvoltat în opoziție flagrantă cu principiile filosofiei moderne, căci dacă ar fi fost călăuzită de către principiile acestei filosofii, ar fi încetat să mai fie o știință a realității obiective, fiindcă în idealism singura știință posibilă, în concordanță cu principiile acestei concepții, este psihologia. Filosofia contemporană este conștientă de faptul că principiile unei filosofii trebuie să fie conforme — sau cel puțin să nu fie în opoziție — cu ale științei; altfel cea dintâi care-i formulează osânda inapelabilă este știința. Cu această întoarcere spre realitate filosofia contemporană reia contactul cu firul filosofiei tradiționale (scolifice) fir, care a fost tăiat de către Descartes.

Că într'adevăr noua orientare a filosofiei contemporane este realistă în sensul expus în aceste rânduri, nu începe nici o îndoială. Mii de mărturii competente o confirmă; în vreme ce idealismul, odinioară crezul tuturor, astăzi a devenit o bisericuță filosofică a unei secte care mai trăiește încă din eoul trecutului. Într'un număr

al acestei reviste (No. 5—1943) arătam cu nu numai filosofi ca Garrigon—Lagrange, Mgr. Noël, J. Maréchal, Y. de Tonquédec, J. Maritain, Y. Weber, Et. Gilson, R. Jolivet etc, ci cei mai renumiți de azi savanți, militează pentru o filosofie realistă, fiindcă nici unii și nici alții nu văd o scăpare din împasul în care a ajuns gândirea contemporană, decât într'o revenire la realismul moderat al Tomismului, caracterizând întreg efortul filosofic al veacului al XIX și până în zilele noastre, prin formula: „idealismul în căutarea realului”. Inșiși O. Hamelin și Lachelier — idealisti sadea — se sbat „se găsească un mijloc de a face gândirea reală” (Régis Jolivet, *Les Sources de l'Idéalisme*. Desclée, Paris, 1936, p. 113).

Cât privește filosofia românească, constatăm și cu acest prilej (am făcut o mai pe larg într'un studiu publicat anul trecut: „Tangente românești la filosofia creștină”) că, înafară de trei-patru gânditori, în fruntea cărora, ca cel mai hotărît este d. Prof. I. Petrovici — ceilalți sunt în întârziere față de noua mișcare filosofică realistă, deși gândirea românească și creștină ar avea mult de câștigat din contactul cu această concepție — veche și nouă, cât lumea și adevărul; fiindcă suntem de părerea lui *Joseph de Tonquédec*, S. J. care zice că „cunoașterea nu este nimic, ori este o sesizare a realității”. (*Critique de la Connaissance*, Beauchesne, Paris, 1928, p. 440).

ION MICLEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ÎNGER, ÎNGERELUL MEU...

Fată

Floare mică
Floare nouă
Sfarmă curcubee 'n rouă.
Se alintă,
Se frământă,
Cu-un bondar se ia la trântă.
Dar se pare
Că bondarul
E mai tare
Decât floarea mea.
Tâlharul
A trântit-o în răzor.
Ajutor!
Unde-i floarea?
Caut-o!
Nu-e!
Dar colea, pe cărăruie,
Tipa-tipa,
Lipa-lipa,
Cine calcă spre bunica?
O vedeți și dumneavoastră
Bată-le norocul, bată!
N'a fost floare
Floarea noastră:
A fost fată.

Joacă

Uite-mi-l încălecat
Pe cel meu înaripat.
Știi, aripa nu se vede
Însă cine crede, crede;
Cine nu... las' că știu eu:
Fiindcă n'are și el smeu...

Ard călcâiele. Acum
Haide, smeule, la drum.
Să mă duci și să mă porți
Pe la cele șapte porți

Ferecate,
Incuiate
Cu lăcate
Fermecate.

Una când vei necheza
Ușă se va descuia.
Apoi alta, tot așa,
Pân' la sfântă Vinerea...

Iară sfântă Vinerea
Lângă sobă moțăia
Și-o dihani-o păzea.
Drept, că nu era prea mare
Și forcea ca un pîsoi,
Dar ce mai mustăți și ghiare...

Tigru e! Ce?! Nu știm noi?!
Ce zici roibule?
Să vadă:

Trage tigru — scurt — de coadă.
Rage fiara fioros,
Sfânta cască ochiu ciudos
Și se face foc și pară.
Fuge smeul cu ocară.

Haida-hai și haida-hai
Către dalbe porți de rai.
(Raiul fie, bunăoară

În cămară).
Nechezatul,
Minunatul,
A deschis și-aici
Lăcatul
Și să vezi:

Bunățățile, grămezi,
Rai ticsit de gavanoase,
Damigene pânlecoase,

Vai, și ce frumos miroase:

Numai a vanilie,
Parcă e'n Aprilie.

Dintr'o oală de smântână

Ai trăi o săptămână.

Aaa! Cutia cu stafide!

Numai s'o putem deschide.

Făt-Frumos

E generos:

Una mie,

Una ție,

Pe frăție.

Sunt destule în cutie.

Ia și două trei smochine.

Știi, eu cred c'ar fi mai bine

Să dormim la noapte-aici.

Tu ce zici?

Insă din bucătărie,

Auzi Sfânta Mărie

Vorbărie

Și'nțelese că e bai:

Au intrat tâlharii'n rai!

Poate fi măicuța mică...

Făt-Frumos e mort de frică.

Smeul tace-acum chitic.

Cât ai bate'n palme-odată,

Sub sprânceana încruntată,

Se și tace iar

Tătic.

ION ȚIGĂRA

POVESTEA UNUI OM

Umbrele l-au ajuns pe Chifor din urmă pe la podul Agârbiciului. Cu bâta înegrită de vreme și cu straița de piele roasă cojită, petrecută pe după cap, peste umăr și atârnată la subțioara stângă, bătea încet cu pași rari și schiopătați lodbele podului de peste Arieș. Pe la mijloc se opri și, rezemându-se de grilajul podului, își împinse privirea în lungul apei, spre șes. Odată cu înserarea, luciul apei liniștite deveni sclipitor, primind ici și colo câte o stea căzută cine știe de unde din seninul cerului. Sub el, la piciorul podului, un vârtej întorcea apa negrie și adâncă în jurul unui pumn de spumă albă. După ce se uită înainte și înapoi în lungul podului, își răsuci odată gura în țâfânilor obrazului, apoi un pleoșcăit lung de zeamă de băgău căzu în vârtejul dela piciorul podului. Chifor murmură ceva suspinând apoi își zise, atras peste grinda ce-l ținea de-asupra apei:

— Așa, ca băgăul ăsta ar trebui să mă dau de-a trăvala peste pod. Cum aș găta odată cu tăte năcazurile, arde-le-ar focu să le ardă.

Ochii i se umflară în orbite și genunchii au început să-i fie prinși de tremur, când, un uruit de car greu făcu să cânte și să se miște toată lemnăria. Mai scuiță odată în apă oarecum ușurat că cineva i-a împrăștiat gândurile negre și pipăindu-și cu stânga straița, iar cu dreapta strângând bâta subțioară, ieși de pe pod și o porni la vale pe lângă biserica ungurească.

La făgădăul lui Mihăilă, era larmă mare de oameni în chef. Chifor își lipi obrazul de geamul murdar dela ușă și căscă ochii mari să vadă cine-i înăuntru. Cei dela care venia larma erau în camera alăturată făgădăului, așa că nu putea vedea decât pe Mihăilă care număra după teighea ca un pumn de bani mărunți. Deschise încet ușa și tușind a obosit, întră și se așeză la o masă lungă pe care erau resturi de ceapă, miezuri și coji de pâine, pahare cu resturi de beuturi colorate și câteva bucăți de soric de slănină.

— Bună seara bade Chifore!

— Sara bună, micu badii, da numeri, numeri?

— Ce să fac bade Chifore, că din asta trăim, da, iei ceva?

As lua de luat, că, stau cam rău la șerpar, drumurile astea și pârile mă bagă în pământ, azi-mâne.

Cum sta rezemat cu falca în palmă și cotul pe masă, mirosul acru de băutură, mâncare și tutun tare, îi lăsară în gură un miros de apă sălcie, care îl sili să-și scoată cotoarele de tutun dela măsă să nu le inghită. Când inghiți, zeama îl pișcă pe gât de i-se udară ochii.

Mihăilă îi puse pe masă o porție de vinars.

— Deie-ți Dumnezeu bine și sănătate — zise Chifor, văzând sticlucă și își trase peste cap straița așezându-o pe masă cu gura

către el.

Cu degetele noduroase, mai mult înlemnite, trase din straiță o merindare scorțoasă ca obiala și desfăcu din ea un colț de pită de secară cu mălai și o ceapă, pe care sdrobindu-o în pumni o umplu cu sare din blidul de pe masă. Trase jumătate porția, lăsă mulțumirea să-i răsune în gât ca un grohăit de porc scărpinat sub foale și începu să dumice în bucățele pâinea și ceapa.

— Da numai gați, bade Chifore, nu mai gați cu pâriile?

— Nu dragu badii, nu gat pân'oi muri. Amu mi-o luat arvocatu și pământu din Linț. Acolo mai aveam o tablă de v'o douăzeci de jugăre. Și tăt pentru datoria aia veche. Aia mi-o mâncat tătă averea.

Mai trase o inghițitură, apoi rumegându-și mâncarea din gură, continuă:

— Optzeci de jugăre, patru boi, casă, grădină și cap de om de frunte în sat, tăte mâncate de arvocați pintru nouăzeci de mii, pe care batăr de zece ori i-am plătit până acuma. Uită-te aici Mihăilă, vezi tu, dreptățile-s în mâna mea, da nu mă ascultă nime și nu mă ia în seamă — și zicând, scoase din straiță un teanc de hârții vechi și noi de toate culorile și mărimile. Erau citații, procese verbale de sechestr, decizii, sentințe, copii după cărțile funduare și, visul Maicii Domnului.

— Tăte drepturile-s la mine, da nu mă crede nime. Și acuma arvocatu cu minciuna mi-o luat și locu din Linț, m'o lăsat pe drumuri, lăsa-l-ar Dumnezo să se târaie pe jos ca șerpele și să n'aibă hodină nici în pământ.

Din camera vecină se deschise ușa și ieși cu o sticlă goală în mână primarul din Brana. Se uită cu coada ochiului la Chifor și luând sticla plină schimbată pe masă, trânti ușa în urma lui, intrând la ai săi.

Chifor s'a făcut că nu-l vede. Ii era rușine.

— Vezi și ăsta știe că-ș hoți. Dacă pământul meu se vindea cum se vând toate pământurile, erau destule trei-patru jugăre să mă scape de toate datoriile. El știe că o grămadă de oameni au vrut să deie peste douăzeci de mii pe jugăr, da nu i-o primit arvocatu în licitație, că i-o trebuit lui tăt pământu cu tri mii de lei jugăru. Ardă-i Dumnezo ceriu gurii.

Dacă-i așa, bade Chifore, apoi nu-l rabdă Dumnezo până la capet, n'ai frică.

Mormăind a neîncredere, Chifor își strânse merindarea, își petrecu apoi straița pe după grumaz și luându-și băta, mulțumi pentru porția de vinarș și se îndreptă spre ușa.

— Da nu mai stai bade Chifore? Stăi că doar nu-i porni singur, mai sunt aici din Brana și te duc până la podu Urcii, ori poate chiar până la Cobor.

M'or ajunge ei că mă duc cătinel. Tătă săptămâna am fost pe drumuri. Or crede acasă că-s mort. Sara bună, Mihăilă.

Afară era întuneric, dar de peste dealuri luna își trimetea de printre nori, primii soli ai răsăritului; câteva raze albe, gălbenii cari conturau marginile nourilor încărcăți, se ridicau peste dealurile viilor dinspre Luduș. Umbra neagră a coastei continentului se ținea dreaptă de-asupra drumului în lung, până în colo către podul Urcii. Era cald. Aerul nopții de August era greu ca plumbul și dinspre Cipăeni abia mai putea ține în spinare nourii negri, gata să se prăvălească peste miriști, cucuruzi și rături. Ridicată de-asupra dealului, luna venită din jos, se lupta să alunge noaptea din toate cutele văilor, și norii inlemnii fără pic de suflare peste văi în sus... Pe marginea drumului, în bălțile din rât descântau boii de baltă, în uuituri ce se opreau în coasta de peste drum. Cântecele lor se frânge din când în când în trosnetul pietrilor isbite din loc de bocancii grei, țintuiți în fier, trași în lungul drumului de Chifor.

Dela un loc, după ce se depărta o bună bucată de sat, părea o ciuhă din postată de cânepă, mișcată de vânt în coace și în colo. Mic, adus de spate, cu o șapcă roșie aproape, din care numai pielea soioasă de oaie mai rămăsese, acum în dricul verii, cu sumanul sur, rupt cu petece cu tot, Chifor se mișca încet în lungul văii, pipăindu-și din când în când straița cu dreptățile și căutând să-și simtă ciomagul afumat subsuoară.

Dacă i s'ar fi văzut bine fața, s'ar fi găsit ochii mici cenușii, mereu murdari, înfiți în sbârciturile cărămizii ale obrazului, acoperit mereu cu țepi de barbă aspră și cărunță. Cotorii de tutun pe cari îi rodea mereu între năsele, îl opreau din loc să scuipe și să tușească picăturile de zeamă alunecate în lungul gâtlejului. Cu sudoarea nespălată în decursul anilor, trecută prin pânura murdară a hainelor și cu mirosul greu și ascuțit de tutun, imprăștiata în jurul lui o duhoare grea, ce aducea a câine plouat.

Departe înaintea lui, un uruit de căruță se depărta către moara dela Colonie. Când îl distinsese, se opri, întoarse jumătate fața ciulind urechea într'acolo, lăsă să i-se pornească un murmur slab care se înecă în piept, apoi porni mai departe, vorbind singur vorbe fără nici un înțeles. Gândurile lui însă erau limpezi și fixate în cristale neînțelese de durere din cursul anilor.

Era o vreme când nu bătea drumul ca un om bolund, ci în rând cu frunțașii satului, avea căruța lui și carul lui cu patru boi, și tablele lui de loc și pădurea lui de la Brana. Dar de atuncea îi mult. Când au adus pe Meleana în casa de lângă grădina popii și a legat averea cu a ei, nu-i mai întrecea nimeni în sat. Atunci în vremurile acelea bune, au venit pe lume, unul după altul, cei doi copii Ravica și Ignat, cari și-au ridicat primii ani în averea cea mare. Când porneau după lemne la Brana, o făceau numai să-i vadă lumea cu caru cu patru boi și cu cănaci roșii puși în cornele tănjalărilor ca să-i ferească de deochi. Treceau prin două sate și prin hodăile Fântânelelor, pe unde erau mulți oameni de frunte și când îl vedeau stând în picioare în mijlocul carului, cu

sbiciul alb de curele împletit în opt, era mândru, de parcă toată lumea ar fi fost a lui. — Hei, Chifor n'a fost totdeauna „Măgaru“ de sub Râpa galbenă, cu buruieni pe coperișul casei, cu doi purcei în coșerul de cucuruz și cu o vacă legată de ușa tinzii. Îi ziceau „Măgaru“ cei cărora le incolțea ciuda între coaste pentru traiul și casa lui depe vremuri. Mai târziu, cu cât necezurile s'au prăvălit mai mult asupra lui, vorba da batjocură a luat locul tuturor vorbelor de bine ce i-s'ar fi putut spune. Dar, traiul bun l-a dus la rele. I-a trebuit mai mult decât avea, și un sfat rău l-a dus la Bancă să ia bani cu împrumut. Sunt peste douăzeci de ani de când a luat nouăzeci de mii de lei dela Cluj, pe întăbulare. Cine a vrut să-și bată joc de el, l-a pus pe băute și l-a indemnât să nu-și plătească datoria. Cum bătea drumul, în urechile lui Chifor răsu nau vorbele rele de atunci, de demult.

— Nu ești tu om fruntaș, n'ai tu loc ca nime în sat, cine mănăcă pită albă ca tine, cine poate avea beuturi ca tine, ce să-ți bați capul cu plata, cine crezi tu că se mai bagă pe tine și pe averea ta pentru nimica de bani ce i-ai luat?

Și vorba rea a prins ca troscoțelul în inima ogrăzii. Chifor s'a pus pe beute, pe preumblări la oraș și pe trândăvie. Doar avea din ce să trăiască. Avea avere și bani, de-l puteau ține să mai tot aibă un rând de zile. Beutura și plăcintele erau aproape în fiecare zi pe masa lui Chifor. Și ca să se vadă ce au ei, Chifor venea cu gurguiele glăjilor ieșite mult afară din straiță, iar Meleana ori Ravica, ridicându-se și această din urmă cât o tufă de lișion, luau oala cu aluat și băteau plăcintele pe drum ori la porțile vecinilor, găsindu-se să i întrebe câte ceva, să se audă și să se vadă că ele bat plăcintele și Chifor vine cu glăjile în straiță. Când începea s'ara, se deschideau ușile și ferestrele ce dau spre drum.

În vremea asta pământurile, în table din fruntea locului de câmpie, rămăneau nelucrate, acoperite cu rapiță, polomidă și susai. Toader, vecinul, numai el știe de câte ori l-a oprit pe Chifor ori pe Meleana:

— Nu te-ai mai socotit să-mi dai în parte pământul din Linț, ori batăr pe ăl din Seredeu?

— Lasă-l să steie că să hodinește și să face mai bun.

— Da, dacă-l lași pe tăt așa, mereu apoi se face pe seama altora nu pe a D-tale, bade Chifore, ori, lele Meleană...

— Ce știi tu, măi, Toadere, dacă n'ai numai un pic. Ce știi tu, cum poate rămânea locul nelucrat fără pagubă dacă ai mult...

Toader se uita la ei cu inima strânsă de necaz pentru atâta drag de pământ prăpădit de buruieni și el cu copiii lui plivea cu mâna în lungul și latul holdei, ca să-i ajungă cele trei jugăre câștigate cu atâta trudă.

Dela o vreme, lumea începu să se uite urât din toate părțile la ei. Oameni fără Dumnezeu, cari își bat joc de ce le-a dat Cel de Sus.

Ocările începură să curgă, amestecate de cele mai multe ori cu sudălmii. Din ce în ce mai pușin încăpeau pe drum de gura

trecătorilor.

În biserică, unde altă dată se întindea și Chifor până aproape de altar, să i-se vadă cojocul cusut cu pene de mătase și cânta după cei din strană, uitându-se din când în când cu coada ochiului înlături să bage de seamă cine-l ascultă, acuma nu mai avea loc. Ori unde se așeza, cineva se isbea înaintea lor, făcându-și loc cu coatele întinse pe la coastele blestemajilor. Au simțit cum îi incercuește răul până și în biserică și nu s'au mai dus nici aici.

— Da, pintru aia lasă că le-arăt io lor — zise Chifor într'o zi și supărat, în prima Duminecă se hotărî să facă slujba acasă.

Într'o bucătărie de vară, neisprăvită de vre'o zece ani, după ce-și aduse cu băta toată familia la îngenunchiere, luă în spate un lepedeu roșu, se așeză cu genunchii pe vatră și citea cu glas tare Liturgia, răspundu-și la început tot el prin cântece, iar mai târziu, răspunzând în cor cei trei membrii ai familiei.

La început oamenii au râs, apoi au rămas mirați de puterea de distrugere a sufletului prin posibilitățile de risipă, și mai târziu îi ocoleau cei mai bătrâni de milă, iar cei mai tineri pentru ocara râsului aruncat în față ca unor oameni nebuni.

Pământul începuse, după câțiva ani, să scadă prin licitații, pentru neplata le scadență, apoi pentru cheltueli către avocați și comisii.

Când s'a văzut Chifor cu douăzeci de jugăre păpate în vânt, apoi cu altele douăzeci, și pe lângă asta cu ograda goală, poata răsturnată de vânt, colțul casei dinspre râți, căzut, și buruieni până'n brâu prin ogradă, s'a oprit ca dela un drum lung, pe o scorbură de butuc de lângă coșer, și a început să se bată peste cap și să blesteme pe toată lumea.

— Asta nu-i altceva, numai boscoane. Nu-i rebde Dumnezeu să nu-i rebde. Numai necuratu mi-o putut prăpădi așa ca din senin tot ce-am avut.

Într'o dimineață, când se sculă să sloboadă vaca dela priporul din fața ținzii, cum călcă din casă peste prag pe troscoțelul plin cu balegă și cu pene de galițe, fără să fi putut vedea vre'un pas prin rouă, găsi două gheme de cârpe înfășurate și legate cu ată de lână. Iși făcu cruce, le lovi mai întâi cu o bătă, apoi cu piciorul și în cele din urmă, îngânând o rugăciune neauzită, puse mâna și le ridică.

— Asta-i, zise el amărât — asta-i minunea. De aici ne vine nouă răul. Am spus mereu că numai cu boscoane se poate prăpădi omul. Chiar așa, și nu m'a crezut nimeni.

După câteva minute toată familia era în jurul ghemelor de cârpe, unde i-a descoperit bine ziua și i-a ajuns soarele de peste conținut amușiți. Cei doi purcei guițau în coșer de parcă le făcea cineva cruce cu cuțitul în dreptul inimii, iar vaca mugea la un pas de ei ca în gura lupului. Nu le mai auzea nimeni.

Într'un târziu se mișcară cu toții. Hotărîrea era luată, de Chifor și crezută orbește de toți ceilalți ai casei. Trebuia neapărat să descante ghemele și să le arunce în primul șanț după a noua

casă, pentru a arunca cu ele și răul dela casă.

Când fetele și copiii mai răsăriți se duceau cu prânzul la hotar, Chifor urmat de Meleana apoi de Ignat și Ravica, cu cartea de rugăciuni în mână, înconjură casa oprindu-i din când în când, la colțuri, pentru a se ruga și apoi a descânta apă cu cărbuni și a stropi în toate părțile.

Totul a fost însă în zădar; sărăcia se năpustise asupra lor și se întindea acum pe ultimul ogor înțelenit și pe ultimul colț de casă pe care mai rămăsese un smoc de paie gunoite și o rapiță grasă și verde cu frunzele ca podbealul.

Intr-o dimineață Chifor care nu dormi toată noaptea se ridică din așternut când se crepă de ziuă și spuse Meleanei:

Să te scoli și tu Meleană și să-mi gați straița. Mă duc la Cluj, la tablă. În Turda nu mă mai crede nime.

Meleana se sculă fără să spună o vorbă, îi găta straița și i-o puse pe masă.

— Aicea-s dreptățile și nu le crede nime. Îi lumea ai mai dinapoi. Hm, să nu creadă ei. Baiu mare gândesc io, îi că toți îs domni și nu se apasă unu pe altu. Da, mă duc acuma la Cluj și dacă nu-i treabă bună nici acolo, apoi, până la împăratu nu mă opresc.

Advocații din Cluj l-au sfătuit, l-au pus pe drumuri după documente noi și l-au purtat cu cheltueli vre'o jumătate de an, apoi pe la sfârșit, când le bătea la ușă nu mai era nici unul acasă.

S'a întors la Turda și și-a văzut vândută la licitație ultima bucată de pământ. Tabla din Liņ. Douăzeci de jugăre pe nimica toată, pentru niște cheltueli, preț de două vaci din vremuri bune. Și-a strâns chimirul, a luat țundra și straița cu dreptățile și a plecat să ceară dreptate dela împăratu. S'au ordonat anchete, s'au revăzut dosare da mii de file și apoi totul a început să se uite, așa cum pornise de mai înainte.

În vremea din urmă nu-l mai vedea nimeni prin sat. La oraș în schimb, îl cunoșteau cei de pe urmă aprozi ai birourilor unde se frământă legile și se dospește dreptatea.

— Am vint la cărțile fonduării să văd nu s'o mai făcut v'o hoție să mă suscrie oarecine și să-mi ieie și grădina și casa. Hm, că asta le-ar mai trebui nu-i rebde Dumnezeo, drăguțu.

— Cine-i nenorocitul ăsta, de vorbește singur pe culoar?

— Măgaru din Fânațe. Mă mir că întrebi, toată lumea-l știe, dar nu-l mai ascultă nimeni. Poate de asta vorbește singur.

* * *

Pe sub Cobor, îl ajunseră cei din Brana pe care îi lăsase în crâșma lui Mihăilă din Agârbiciu. Chifor s'a traș la marginea drumului, s'a așezat pe marginea șanțului și a stat așa până au trecut înainte luând drumul în sus spre Brana, apoi s'a sculat și a plecat isbind cu pașii și bâta în grunții uscați de pe drum.

Norii se imprăștiaseră de frica lunii și s'au ascuns după dealurile dela Cipăeni. Pe drumul dela Cobor, peste Seredeu până la

Linț, Chifor se lupta în cap de noapte să-și întrecă umbra, scoțând din când în când vorbe neînțelese. Din loc în loc, se oprea, se uita înapoi pe drum, scuipa o gură de zeamă de tutun, apoi pleca mai departe. I se părea drumul mai lung ca totdeauna, cu toate că era învățat cu el, ca un câne fără stăpân, cu foamea.

Când ajunse acasă cântau cocoșii de miezul nopții. De peste vale, o ceață sură imbrobodise tot satul. Intră în ogradă. Acuma, adormită, i se părea mai mult ca ori când, că-i singura casă pustie din sat. În tindă se împiedecă de prag și se lăsă jos, cu spatele gârbovit, rezemat de ușciurul ușii,

— Cine-i acolo? Tu ești, Chifore?

— Io, Meleană, bine c'am ajuns.

— Da, hai în casă.

— Mai stau on pic și viu, că-s tare ostenit... Se ridică apoi încet și intră în casă. Parcă toată încăperea era numai o pânză de paianjen.

— Făcuta-i ceva pe unde ai umblat?

— Ba. Nu mă ascultă nime. Râd de mine. Da, acuma, nu mă mai duc nicăiri. Nu mai pot, îs tare ostenit...

Se lăsă jos pe un șurdeu gol și după câteva minute întunecul și pustiul cuprinse toată încăperea. Aerul greu și horcăitul amestecat cu gemete erau singurele semne că cineva trăia aici.

... Peste câtăva vreme, știau satele din jur, știa orașul și vorbeau slujbașii că a murit Măgaru din Fânațe. Cu adevărat crezut a fost însă svonul abia când cu straița lui după cap, plină cu toate dreptățile, a fost văzut Ignat ieșind dela un avocat și intrând la altul.

VASILE I. RUSU

B A L A D Ă

Lovește un drumeț străin
La poarta veche ferecată!
Parcă te-am mai văzut odată,
Călăreț cu chip senin,
Desprins alb în crucea porții,
În mână fără semnele morții
Ci cu un toiag înflorit.

Din ce meleaguri ai venit,
Călător fără sabie și foc?
Mă tem că nu vei avea noroc;
Ești străin și singurel,
Vezi, vremea e de măcel,
Fără tunuri și granate
Nu poți răzbi în cetate,
Și de te-or întreba vreodată
Cine ți-e căpitan, cine ți-e tată,
Nu știi de a-i da răspuns.

— Vin din țărâmul nepătruns,
Sunt frate cu lutul, cu sfinții,
Îmi cunoști prea bine părinții,
Și dacă nu le rostesc cuvântul
E ca să nu cutremur pământul
Din hotare, în hotare
În arse margini de zare.

Am venit să trezesc adormitul adevăr.
— Călăreț cu raze în păr,
Lasă-l, lasă-l să odihnească,
E rupt sârmanul de câți s'au jucat
Cu el. Copiii răi l-au sfâșiat,
Și toți îl urmăresc prin unghere.
Sunt vremi de sânge și durere,
Tu n'ai ce căuta printre noi,
Încărcătura ta nu are preț,
Necunoscut ești și răzleț,
Du-te frumosule străin...

* *

Călărețul a pierit ca un vis
Ah! de ce, de ce nu i-am deschis?
Dacă ar mai veni odată

*I-ași dărui casa, inima toată
Și-ascunsul dor i l-ași aduce dar.
În vechiul prăg, icoană sunt de sare,
Ci ochi-mi arși aleargă în zadar.*

LETIȚIA PAPU

DE ZIUA TA

*De ziua ta eu n'am nimic să-ți dărui,
Căci sunt sărac și sunt lipsit de toate.
Frânturi ale vieții sfărâmate
Mai stăruesc în ființa fiecărui.*

*Tu dintre vise trudnic ridicate
Nu a fost unul care să nu-l nărui;
Și totuși, stea îndepărtată stăruie,
Stăpână peste tainele furate.*

*Cum poate n'am să te mai văd de-acuma,
Iar anii peste noi și-or cerne bruma,
Las dorurile 'n voie să colinde.*

*Ca un răvaș spre tine trimet gândul.
Primește-l și încetul cuprinzându-l
De sufletul îndurerat ți-l prinde.*

D. RĂDULESCU

SCRISOARE

*On a si peu de temps de s'aimer sur la terre
Oh ! qu'il faut se hâter de depenser son cour.*
(M. Desbordes-Valmore *Révélation*)

*Te sorb într'un sărut ce-l simt și-acum :
Un ritm etern oprit din univers. —
Și gândul mi e un fulger stins în drum,
Iar darul ne'mplinit te cântă'n vers.*

*În ziua când din vagul sur al zării,
Într'un pervaz de-o clipă ne-am oprit —
S'au întâlnit prin voia întâmplării
Două zădărnicii stinghere și-au vorbit!*

*Se căutau de mult din necuprinsuri
Ori s'au ivit, prin resturi nepătrunse,
Să nască din ciocnire de abisuri
O lume nouă cu chemări ascunse?*

*Un dor neîmplinit se frânge'n vers...
Și gândurile mele-ți Țes cunună
Din scânteieri de visuri și eres, —
Domnița mea, cu ochii de genună.*

RADU D. MOLDOVANU

POETUL TÂNGUIRII ȘI AL SPERANȚEI

Poetul Emil Giurgiuca, vechiul nostru prieten, este rătăcitor prin București, mânat de tristețele refugiului, aici, spre a-și putea strânge puterile să cânte pătimirea cea din urmă a Țării și să ne îndrume în credința ce trebuie s'o avem în victoria noastră.

El a publicat de curând, la Fundația Regală Pentru Literatură și Artă, un volumaș elegant de versuri, cu titlul semnificativ*); „Dincolo de Pădure”. Sunt 67 de poezii lirice, dintre care peste 25 merită un loc de cinste.

Poezia cea nouă a lui Emil Giurgiuca e strâns legată de câteva teme bine definite, ceea ce arată o fixare a talentului său în cadrul frământărilor actuale. Prima parte a volumului și prima poezie „Cântarea Durerii” arată cea mai însemnată preocupare a poetului nostru :

Spre mieznoapte mă tot bate gândul
Cântați din șesuri și din plaiuri line,
Izvărae, sfânt murmurătoare 'n mine!
Odată pune-vom aprinse b'âuri
Pe văile fierbinți, mănând pe râuri
Și codri cei bătrâni o să coboare.
Purta-vom iarăși zimbrul mândru 'n soare!
Ci astăzi cântece de jale spune
Poetul aplecat să înțeleagă,
Spre miez noapte și spre soare apune,

Durerea țării s'o cuprindă ntreagă. Library Cluj

Sentimentul de durere pentru cei înstrăinați „Dincolo de Pădure” („Au rămas acolo toți ai mei”) și pentru durerea Țării („Dar pentru jalea țării nu-s cuvinte”, „O vale de lacrimi și doruri mie țara”) este o sevă nouă pentru poezia lui Giurgiuca. N'a fost greu ca îndrăgostitul ogoarelor înșorite și al luncilor să treacă la înfățișarea dragostei pentru pământul Țării, numai cât această mutare de simțiri s'a făcut în urma acelei prăbușiri naționale care a dus neamul întreg la pragul prăpastiei. Pe meleagurile părăsite calcă străinul:

*La mieznoapte-i negură mereu,
Străinul calcă pe ogorul meu.*

(Schimbare)

Ori unde se ridică numai tângă
De pe ogorul românesc (Cântec de jale)
Acuma noaptea nopților se lasă,
Pământu 'ntreg e-o dărâmată casă.

(Nu plânge, codre)

...Roata din Bălgrad și-acum, și-acum
Pe pieptul noș' se lasă
Și visul mare al țării noastre-i scrum.

(La capătul vremii)

...Durerea curge'n râuri, sună lîn
E plângere pe lume și suspin
Și Someșul bătrânul cată 'n zare
Dar munții Țebei tac cu încruntare.

Dar această dragoste de țară nu-i teinică numai de sentimentul înstrăinării avutului nostru, de sentimentul de jale; ea se

*) Traduceți-l în latinește! ...

reflectă și sub forma *indignării* ce crește până la *ura* pentru noii stăpâni ai pământului furat: (Ce spun acești lotri ce umblă prin țară?). Sentimentele de mânie, indignare și ură înăbușită se desprind din toate fluturările acestor versuri, în care poetul Ardealului, ca un nou poet al pătimirii noastre, își cântă însă cu indignare mai potolită durerea neamului său. Poezia *Destin, Pe curtea lui Verde împărat, An rău, Cântec de jale, La capătul vremii*, ca să cităm doar câteva, sunt în privința aceasta reprezentative.

Ascultați cum se înfățișează aceste simțiri în 4 strofe din poezia „Infricoșatul județ“, în care poetul plânge pierderea cea mare:

Tot ce-am dat pierit-a 'ntr'o poveste?
Ca din vis mă 'ntorc pe văi pribeag
Și ogoru mi caut peste creste,
Oștile rămase lângă steag.

Dar acojo numai plâns s'aude,
Norul morții-apasă pe og r,
Aruncare-aș fermecata cute
Să pun munții 'n pieptul hoșilor.

În cetatea Domnului pătruns-a
Și și-a pus trăinul casă 'n lung,
Fund de mare aș umplea dinte'nsa
De-aș avea năframa s'o arunc.

Cum îi suferi încă, sfinte soare?!
Cum nu te deschizi sub ei, pământe!
Buciume, sunați peste morminte!

Pentru neamul ăsta nu-i scăpare.

E o notă finală de descurajare ce străbate în culmea indignării aici. Dar acest sentiment al desnădejdiei nu este nicidecum un popas definitiv pentru cântecul poetului nostru.

Imbinat în elemente de expresie mitologice și religioase simțirile acestea minore sunt doar o punte de trecere peste sbuciumul durerilor, spre speranța așteptărilor sfinte, către viziunea unei împliniri a marilor aspirații naționale. De aceea poetul se face stegarul acestor sentimente ce înseninează în sunete majore, vremelnica simțire deprimentă, lăsând să bată pe coardele liricii sale furtuna credinții inspirate în viitorul...

Chiar și sentimentul de indignare arătat mai sus (*Infricoșatul județ*) mocnea colțul acestei simțiri nouă (vezi ultima strofă din această poezie!) — Poetul este acum profetul răzbunării, care va să vie, solul credinții în viitorul măreț al neamului, vestitorul speranțelor sfinte.

Iată locuri în care se exprimă această atitudine*)

Întâi, *speranță și nerăbdare*:

Fac un pas să încerc o vrajă veche,
Imi plec urechea la pământ,
Câmpul mi se sbate sub ureche,
Grei de ierburi vin ai mei pe rând.
Imi întore obrazul și aduim
Și-aud glasul țării tâlhărite,
Dacă printre nori se'nalță un u'm.
Jalea țărănească îl înghite.

*) Materia: *Cântarea Durerii*, strofa IV.

Ci de nu vom pune focul mai curând
Care să ne ardă, care să nu piară,
Praful s'o al ge de ce-am fost vișând
Și'n noroiul vremii te vei pierde țară.

Pe urmă, speranță și încredere:

Au rămas acolo toți ai mei
Pod de-argint întinde-aș pân'la ei,
Dar voi aștepta până la vară
Când va da'n Crăiasca frunza iară,
Și-o să ardă casa uliului
În capătul Clujului. (Cântec de dor)

... Ci, adevăr vă spun: de pe mormânturi
Sări-vor mâine pietrele în vânturi. (Copacul jalei remânești)

... Tot ce am pierdut va răsări în soare
Și cântecele mele vestitoare
Vor bate-aprinse cerul larg, ca merii,
Numai să sune tulnicile verii (Nu plânge, codre...)

... Această amortire cât va ține,
Rămas-am oare doar un pumn de bruji?
Ci **drumul vechi pornește pe coline**
Și mână fumegând spre Cluj, spre Cluj... (Drumul)

Speranța se transformă, în Crez, până la îndemn și mângâiere.

Aceasta e mărturisirea mea:
Măhnită țară, nu mai lăcrăma
Acestă e din toate crezul meu:
Acestă negură n'o fi mereu.
Și cel străin, de toate despărțit,
Din nou între ai săi va fi primit,
Ca Domnului să-i placă ce vom face,
Prapuri de pară'n larguri vom desface,
Mari candelile vom pune a mirare
În patru cornuri de zare. —

Al doilea motiv al acestor poezii este *iubirea locului natal*, a satului unde a copilărit poetul, oarecum o particularizare a sentimentului pentru pământul strămoșesc a cărui robire l-a frământat.

Cu acest sentiment se împletește și nostalgia copilăriei pierdute, cu decorul ei de natură, cu amintirile ei, cu farmecul basmelor și versurilor care i-au furat inima:

Acasă, *Întoarcere*, Văpaia și poemul mai mare *Chemarea copilăriei*.

În *Întoarcere* sunt câteva strofe a căror frumusețe se alătură poeziei eminesciene, prin firescul și curgerea lină a muzicii cuvintelor:

Ies în câmp sub sfinte bolte,
Satul alb străluce 'n vale,
Ca un leagăn printre holde
Cu răzoarele natale.

Și mă simt atunci iară
Luminat de tot ce crește,
Pe când mierla către seară
Numele mi-l slovenește.

și primit de-ai mei cu pace
Dintre uliți, din grădină,
Satul alb mi se desface
În odoare de lumină.

Este aici o ușurință de versificare ce se apropie și de cea a lui Topârceanu pe care parcă-l invoacă următoarele versuri din „Chemarea copilăriei” §. IV.

„In amurg, ruptă din soare,
Floarea florilor răsare
Cu cununa albă 'n mână,
Se oprește 'n toiul horii.
Șopotind ca o fântână
Peste aurul comoră”.

Dar, mai la urma urmelor. s'ar putea invoca uneori și reflexe melodice coșbuciene, gogiste, argheziene și mai știu eu care: toate dovedind că muza d-lui Giurgiuca este o muză românească și că poetul nostru înțelege să se caute pe sine călcând pe tradiții glorioase. Ba uneori chiar muza poporană are directe contingente cu poezia aceasta, nu numai prin împrumutul de material folcloric ceea ce n'ar fi mare lucru, (deși alții cred că poeții noștri moderni ar fi făcut altceva decât maniera apuseană a impresionismului plastic care a redat boii și satul nostru sub pretext de „naționalizare” a artei)... dar și prin mlădierea versului după expresia poporană, o foarte prețioasă încercare artistică, la vreme (începând cu Eminescu în poezie și cu Enescu în muzică) se găsește.

Să se verifice acest lucru pe § IX al poemei Chemarea copilăriei. În această bucată se înglobează chiar pasaje mai mari din poezia poporană. Poate aceste constatări sunt o vădită probă că poetul vrea să-și înoască versul, să-și primenească expresia și să-și diferențieze preocupările artistice. Este o mare bucurie aceasta: păcat însă că urmele acestor procedee de atelier n'au fost destul de șterse din strădania construcției poemei. Ele trebuiau contopite printr'o prelucrare mai îndelungată, printr'o meditare mai adâncă asupra felului în care toate aceste surse trebuiau contopite printr'o prelucrare mai îndelungată, printr'o meditare mai adâncă asupra felului în care toate aceste surse trebuiau contopite într'o expresie artistică personală care să le învăluie mai desăvârșit, desigur fără a le denatura esența. Fiindcă locul nu ne îngăduie să insistăm mai mult asupra acestei chestiuni de „tehnică” oarecum, vom aminti felul în care și expresia poporană cea mai autentică Eminescu topește idei de înaltă concepție filosofică în *Revedere* de exemplu.

Poemul lui Giurgiuca are însă părți admirabile care tind să se ridice la o expresie de artă veritabilă. Iată un moment din § VI:

Au prins o fată, îi desvelesc sămii
Care-s de foi de trandafir și cruzi
Și rodul cel mai fraged al țărâniei —
Gol tremură 'ntre zeii verii uzi.

Cu albe fluere sclipind la buze
Și păcurarii trec domol acum,
Iar merii 'ntinși pe garduri mătăuze
Botezătoare scutură pe drum.

Sau, acest final din aceeași poemă de respirație mai lungă decât de obicei, în care se aprinde întreaga dragoste pentru co-

pilăria ce o invoacă :

Copilărie, chipul lumii viu
Răstălmăcit în jocuri, ce-ai rămas
Cu pieptu'n flori în holdele de grâu,
M'ai auzit din azuriul ceas.

Și mi-ai adus în nopțile durerii
Tot ce-am iubit, tot ce-am pierdut pe rând
Prin roua mare visurile verii
Invie iar în jurul meu, cântând.

(Chemarea Copilăriei: XII)

*

Sunt firește și alte motive însemnate în poezia aceasta, nu însă de importanța aceasta pe care le-am subliniat aici. Acelea au, cred, un rost mai puțin decisiv pentru evoluția și diferențierea artei poetului nostru. Țin doar să accentuez o fericită îndreptare spre armonia perfectă a poemelor (de ex. în *Tristia*, *Nor Mare*, *Iubire*, *Septemvrie*, *Drum de toamnă*, *Stele de vară*, — în care se află un delicat cadru de peisaj pentru meditația melancolică a poetului — și *Sfârșit* poate una din cele mai frumoase poezii din volumul acesta.

Aici emoția poetului atinge un grad de concentrare puternică, ajungând la tenziunea necesară odelor (imnului), dar și aici, tocmai de aceea fără izbucniri retorice, ci numai cu creșteri de intensitate până la invocare :

Din albe luminișuri de iubire,
O sună-mi iar, izvor îndepărtat!

sau până la aceasta admirabilă strofă desăvârșită realizare a artei cuvântului :

Ci semnele în cumpenele nopții
În uriașe flăcări s'au ivit
Și limba mută*) a ornicilor sortii
Și-oprește arcul negru 'n nesfârșit.

Însfârșit, vom sublinia și puterea de portretizare, pentru a face legătura pe acest tărâm cu volumul anterior (*Anotimpuri*).

Iată cum apare fantaziei poetului nostru chipul ispititoareii Maria din Magdala, în plastica vorbelor ce iau coloritul picturii :

Ai apărut cu buzele tale de vișină coaptă,
Cu trupul de azimi și viouri
Dogoritoare de verile anilor tăi glorioși**)
Și l-ai înfruntat cu priviri arzătoare,
Cu râsul tău ce îndoia laurii tineri.
Nazarineanul pribeag a privit în adâncuri; ...
...Și atunci a vorbit despre cei singuri.

(*Maria din Magdala*)

*

Așa ni s'a părut noua înfățișare a poeziei lui Emil Giurgiuca din volumul „Dincolo de Pădure“.

Poetul nostru trece, fără îndoială, într'o fază de maturizare a talentului său. Lucrul se vedește întâi în șlefuirea mai atentă a

*) limba mută a altor vremuri: *Eminescu*.

**) expresie abstractă și nepotrivită!

versului — deși supără și acum destule șguri lingvistice, care, cu toată pretenția de a da un colorit local, mistic uneori cântecelor sale, aceste imperfecțiuni rămân partea cea mai neplăcută a poeziei lui Giurgiuca: ea trebuie să mai stăruie până va ajunge pe linia adevăratei arte a cuvântului și în această privință. Poezia trebuie să tindă și ea a deveni o artă completă, folosind toate mijloacele de realizare a expresiei sale artistice. Cine se mulțumește cu înfăptuiri parțiale sau fragmentare va rămânea un artist minor fără a putea pretinde că înfruntă eternitatea...

A doua dovadă a maturizării amintite este gravitatea simțirii care se învâluie într-o tematică general-umană, exprimată prin tragicul durerii de care am vorbit. Musset a prins bine acest proces de umanizare și desăvârșire în versuri celebre:

*L'homme est un apprenti, la douleur est son maître,
Et nul ne se connaît tant qu'il n'a pas souffert.
C'est une dure loi, mais une loi supreme,
Qu'il nous faut du malheur recevoir le baptême,
Et qu'à ce triste prix tout doit être acheté.
Les maisons pour mûrir ont besoin de rosée;
Pour vivre et pour sentir, l'homme a besoin des pleurs;
La joie a pour symbole une plante brisée,
Humide encor de pluie et couverte de fleurs...*

În sfârșit, un al treilea semn al acestei desăvârșiri este instruirea lirei sale pe motivul poeziei patriotice, — temă așa de dificilă, tocmai fiindcă e abia la un pas de banal, de retorism și manieră; însă instruire reușită, atât prin tonalitatea grav-melancolică, lipsită total de orice exultanță supărătoare a simțirii și, tocmai de aceea, impresionantă și ademenitoare:

*L'amour de la Patrie est le premier amour
Et le dernier amour après l'amour de dieu,
C'est un feu qui s'allume alors que luit le jour
Où notre regard luit comme un céleste feu...*

a spus ciudatul Paul Verlaine. Și aceasta e caracteristica noului sentiment ce înflăcărează glasul poetului nostru, înduișat de suferințele țării și inspirat la prorocirea unui răsărit visat de toți și pentru care el roagă pe Dumnezeu, cerându-i ajutorul înfăptuirii:

*Strigările mele de moarte, Părinte, auzi-le oare?
Dușmanii mei Doamne, țin sînt să mă slășie 'n noapte,
Aștept. Acest rău, acest chin nu e dela tine
Cu pieptul în răni, cu fruntea ncruntată, Stăpâne,
Aștept iavierea străbunelor pajuri din moarte. (Rugăciune)*

Poezia lui Emil Giurgiuca este, în clipa de față, îndureratul glas ardelenesc care găsește rezonanță în sufletele noastre când ne cântă, alături de M. Beniuc, durerile și aspirațiile Patriei. Lor li se adaugă, viguros și plin de fiorii unui talent în creștere, tânărul poet brașovean, Lucian Valea.

ROMULUS DEMETRESCU

ȚI-ADUCI AMINTE

Ți-aduci aminte seara ce cobora albastră
Să-și unduiască apa pe străzi pustii de burg?
Ardeau vâltori în zare comorile de-amurg
De-o nevăzută mână aprinse 'n cinstea noastră.

În noi, ca printre ziduri de mohorît foburg
Incrementea tăcerea, cu umbrele, sihastră —
Și-am ascultat, cu fruntea lipită de fereastră,
În râul mare-al vremii, lin, clipele cum curg.

Ți-aduci aminte?... Ceasul, stingher, bătuse ora,
Lumina-și sfărâmasese de țărnul nopții prora;
Infiorați, aproape de liniștie ne-am strâns.

Dar am simțit din mine cum pleci pe totdeauna
Când întinzându-ți pumnii, cuminte 'n ei ai plâns
Până ce-și despletise argintu 'n ape, luna.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C U V Â N T U L

Vecia lumii a 'nceput cu tine
Ești șoptă, urlat, blestem ești și rugă
Rostit de Domn și ascultat de slugă
Din clipă, veac clădești; din veac, ruine.

Întarți aceeași nesfârșită fugă
În spre visata zare de mai bine.
Te prăbușești în glod cu orișicine
Sau lași nădejdi din trupul tău să sugă.

Cu tine mângăiem și pângărim
Urâm de-opotrivă și iubim
Ni-i făurim și 'n țândări spargem zeii —

Și-aprinși de dor ne înălțăm spre astre,
Cerșind eternitățile albastre,
Ori zâmbetul de humă al femeii. —

LUCIAN VALEA

A U B A D E

*Liniști mă împrejmuiesc în patul moale,
Căldura-mi închide pleoapele.
Pe geamul aburit clipele cad domoale
Și mă fură cu glas molcom apele.*

*Un pastel cu zăpadă și soare:
Brazii verzi în mântăi albe urcă 'n povești
Mă 'nalț pe culmi și sufletul azi nu mă doare,
Nu vreau să primesc de nicăiri-nici cadouri, nici vești.*

*Îmi atârnă fășii de ceață pe sprincene și umeri,
Somnul e dulce ca o desmierdare de femeie bolnavă.
Dintr'un arc nevăzut de după dealuri numeri
Primele lănci de lumină ce au sbucnit iureș în slavă.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Bună dimineața, — odată cu fereastra deschisă
Intră bună dimineața: poemă nescrisă.*

TUDOR ZUCA

D E S T I N

Peste margini glacială revărsare
P truns
Imprăștiu glas nebun :
Treacă-acest pahar-licoare
Unora deajuns.

Cânt grav-din timp
Coborîtor în ropote, ascund.
Ne început, alb, drumul
Sub strună mare
Stăruie rotund.

T R I S T E Ţ E

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sunt salcie pe malul unei ape-adânci —
Cumplită 'nsingurare.
De-mi scapă-o frunză, cercuri se deschid
Dar numai umbra mea tresare
Pe întinsul zid.

Cum cerul meu se'nchide tot mai mult —
Merită 'nprejmuire,
În Infinit și'n mine, potolit
Stăruie o tânguire
Ce-ascult smerit.

DELIA CRĂCIUN

Lucian Blaga: „Nebănuitele trepte“, versuri nouă, ed. Dacia Traiana, Sibiu 1943.

1. Dacă cineva ar lua asupra sa osteneala să schițeze în mod provizoriu inventariul metaforelor, din care se alcătuește opera poetică a d-lui Lucian Blaga, trecându-le, fără o adâncire, în prealabil, a sensului lor ultim, în rubrici tipologice precise, am constata cu uimire câte din ele s'ar lăsa cuprinse fără cea mai mică dificultate sub eticheta thanatologicului. Și cu toate acestea, d-l Lucian Blaga numai printr'o răstălmăcire esențială a structurii sale, ar putea fi declarat poet al morții. Ceea ce altă dată s'a numit „aporeticul“ existenței sale în această lume, nefiind după noi decât reflexul poetic al aceleiași tinute fundamentale a omului Blaga, care în Filosofie a dus la formula „cenzurei transcendente“, în jurul căreia se orânduește viziunea cosmologică pe care i-o cunoaștem, este un termen esențial în logica ascunsă a metaforismului său, pe care îl domină atât de hotărâtor nuanșea exodului — ale unei sfârșeli, dacă este permis să ne exprimăm astfel, fără incubusul senecității, cu rădăcini adânci în schimb în acea presupusă de d-l. Vasile Băncilă viziune românească despre „moartea“ ca o relativitate istorică. Cine cunoaște teoria metaforei, formulată de d-l Lucian Blaga, va înțelege de altfel poziția particulară care revine, în cadrul operii sale poetice, unor volume de versuri, ca ultimul, cu titlul în recto, imprumutând de altfel acel tulburător *Epitaf*, cu care se încheie volumul:

„Calea aici ce greu se găsește,
Nu-i nimenea să te îndrepte.
Numai târziu, numai o clipă
Uitată pe urmă și ea,
Îți desvăluie
nebănuitele trepte . . .“

sensul lor dăruindu-ni-se în continuare, ca un fruct copt al involuției progresive, spre care ne cheamă „mumele“;

„Apoi ca frunza cobori. Și țărna
ți-o tragi peste ochi
că o gravă pleoapă.
Mumele sfintele —
luminile mii,
nume sub glii
îți iau în primire cuvintele
Încă odată te-adapă“ . . .

„treptele“, pe elementul cărora se repauzează incatinarea metaforelor din partea întâia a poemei citate, nefiind decât un simbol pseudo-identific — după terminologia leibniziană, a „somnului“, din preacunoscutul fragment de elegie: *Ani, pribegie și somn*:

„Numai noaptea, în fiecă noapte
somnul mai vine,
sosindu-mi din depărtatele plaiuri

mi-aduce un plic de'ntuneric,
ca un pumn de țărăină din patria mumelor,
din cimitire de raiuri . . ."

II

E impresionantă procesiunea motivului pe calea cu stațiuni multiple de pioasă reculegere lirică a operii d-lui Lucian Blaga. Plecând în urmărirea lui, dela acel tulburător „Gorunul”, care se înfățișează ca un memento viu pe una dintre primele sale pagini, nu este chip să treci lângă versuri ca acestea :

„In somn sângele meu ca un val
se trage din mine
înapoi în părinți, . . .”

III

din perspectiva căroră, identitatea „somm-trepte” câștigă un spor cantitativ considerabil în rezonanța ei, pe care strofa *Din adânc* :

„Mamă — nimicul — marele! Spaima de marele
îmi cutremură noapte de noapte grădina.
Mamă, tu ai fost odată mormântul meu.
De ce îmi e așa de teamă — mamă —
să părăsesc iar lumina . . .”

IV

o amplifică cu accentele aceluși „tremendum” mistic, prin care întreaga această suită de termeni repetați: „țărna”, pe care „ți-o tragi peste ochi”, „mumele” care „ți-au fost odată mormântul”, și care acum „îți iau în primire cuvintele”, care la rândul lor sunt ele „morminte” ,

„ . . . 'n cari timpul și-a 'nchis suferințele
în fața acelor frumseți, ce calea-i ațin
răbindu-și cu entamarul lor farmec”

V

câștigă aura unor experiențe concrete, care presupun un subiect ultim de inerență, pe care de altfel „teama” poetului de a părăsi „iar” lumina, îl invederează ca suprema taină a existenței noastre. Dealtfel, somnul ca realitate critică, cu implicatul său visul, peste care, după cea mai ortodoxă concepție blagiană, nu se extinde puterea modelatoare a categoriilor abisale, astfel încât el se prezintă ca o realitate eminentă a stilistică, se evidențiază din perspectiva exercițiului inexorabil al cenzurei transcendente și al categoriilor abisale, ca o similitudine a neantului precosmic, înzestrat cu toate virtuțile neprezentabile ale acestuia. Cu alte cuvinte, să dormi înseamnă, în concepția blagiană, să te îndepărtezi din lumea creațiunii, reintorcându-te la originile noastre, pe „valurile” sângelui, care se trage „înapoi în părinți”, la fel cum cuvintele noastre, și ele „morminte”, sunt luate în primire de „mumele sfintele” de subț glij. Fuziunea aceasta continuă a thanatologicului cu oniricul, constituie una dintre particularitățile cele mai isbitoare ale cosmosului liric blagian, și ea ne ajută în optimă măsură să pătrundem în taințele cele mai intime ale dedalului categoriosologic blagian. Firește, procesul metaforic, bazându-se în esențialitatea lui pe cu totul altceva decât legături simple și parțiale de termeni — în funcție plasticizantă sau revelatorie — trăirile sufletești fiind tot ceea ce e mai străin de realitățile sumative, agregate ale asociației logice, problema morții, cum o cunoaște poezia d-lui Lucian

Blaga, ca o trăire unitară în fond, cu proprietăți funcționale antrenate, specifice, nu poate fi socotită numai în ea însăși, explicarea ei căutată numai în unitatea sa. Greșala aceasta o comite adesea Psihologia unității, deși noțiunea de *unitate* a trăirilor sufletești nu trebuie luată nicicând în sens absolut, hipostaziată ca o adevărată axiomă. Fondalul de inerență ultimă, pe care se proiectează metaforele: „nebănuitele trepte”, „cimitire de raiuri”, „mamă: mormântul”, și pe care prima parte a strofei *Din adânc* îl identifică cu „nemicul-marele!”, ne îndreaptă automat spre acel ciclu de reprezentării mitologice, pe care și l-a creat d-l. Lucian Blaga și care se încheie prin cele două simboluri finale, a Marelui Orb, din predica lui Zamolxe pe care opera filosofică îl înlocuește prin Marele Anonim. Taina, de care tremură poetul, când se gândește să părăsească „iar” lumina, este altfel cu a „Paserei sfinte”:

„Din văzduhul boltitelor tale amiezi
ghicești în adâncuri toate misterele.
Înalță-te fără slășit,

Dar să nu ne descoperi niciodată ce vezi . . .”

VI

2. Până aici, toate sunt clare. Ne îndreptăm acum privirea exclusiv spre versurile din volumul din urmă, pe care l-a publicat d-l. Lucian Blaga, hotărâți să încercăm până la capăt rezistențele stilistice, pe care le opune încercărilor noastre de elementarizare analitică a metaforismului său. Ne oprim pentru un întâi asupra poemei „*Domnișele*”, ca asupra unei piese din cele mai reprezentative ale operei sale poetice. Faptul acesta reiese mai bine, în relief dacă încercăm totodată cel puțin parțial și filiația motivului Uta. Pentru Felix Dhünen, problema din jurul frumoasei cîtoare dela Naumburg, imortalizată în piatră de un meșter necunoscut al plasticei rhenane din sec. al XIII-lea, se rezumă odată la acest răspuns pe care Uta îl dă sculptorului:

„Ihr habt, das weiss ich gut, mich tief durchschaut.
Mir über Körpergrenzen weithinaus
Die Lebenszeit geheimnisvoll erweitert . . .”

Ca toate figurile artei plastice medievale, statuia Utei nu posedă vre-o valoare portretistică. Se manifestă prin ea mai degrabă un ideal; acela al „*Domnișei*” medievale, spre care s'a îndreptat iubirea devotă a cavalerilor. Astfel Uta este reprezentanta prin excelență a culturii cavalerismului medieval german, culminând în acel „*Minnedienst*” tipic german, în care iubirea ceea mai aprinsă își impune distanțarea cea mai sever păzită. Chipul Doamnei Uta, foarte puțin cunoscut publicului român, respiră cu desăvârșire apele adânci ale acestei „*Minne*”. Privirea ei, întrucâtva rece, mărturisește înfinit de mult despre patimile stăpânite și înfrânate, care caracterizează acest fel de iubire: figura ei respiră întreagă o siguranță de sine fără seamăn. Ea poartă coroana ca simbolul tagmei, ca un accesoriu dictat de convențiile sociale ale timpului; noblețea ei însă se descoperă în „izolarea”, pe care o sugerează atitudinea ce o păstrează alături de Markgraful Ekehart, soțul său; gestul ca care ridică gulerul pelerinei — aceasta acoperindu-i toto-

dată și mâna — între ea și privitori, își impune distanță. Și totuși, nimic rigid, nimic forțat în felul ei de a fi. În toate, ea descoperă o prezență vie, instrunată de un sentiment al superiorității, care dăruiește ființei sale întregi nota unei unități ferme, la fel cu obrazul ei, înmlădiindu-se în acea fâșie de pânză parfumată, caracteristică pentru portul femeilor din timpul său, își produce impresia unei armonii a liniilor deadreptul clasică. Și acuma, un amănunt concludiv: atunci când meșterul dela Naumburg cioplește chipul acesta, al Doamnei Uta, istorica Uta, soția Marckgrafului Ekehart, este moartă de 200 ani. Cum însă apare aceasta Uta în opera dlui-Lucian Blaga — iată o întrebare, care după introducerea noastră, foarte amănunțită, poate interesa! Fantezia, fecundă în apropiieri îndrăznețe, despiciând adânc glia în jurul unor probleme fundamentale ale existenței, a d-lui prof. Victor Papilian, ne-a dăruit și ea o viziune personală a motivului, folosindu-l ca portativul unor considerații aproape metafizice în jurul faptului „femeie“. Astfel, dacă Regina Uta rostește către Meșterul-pietrar cuvintele semnificative; „Prietene, tu poți să-mi faci cel mai de preț dar: să dovedești lumii că regina Uta n'a fost decât femeie... Prin piatră, scoate-mă din legendă; prin piatră, scoate-mă din chrisov... (Cf.: Gândirea XX. p. 254 și u)... „Domnișele“ d-lui Lucian Blaga, au toate acestea în vedere. Apare Uta „din slava evului mediu“, căreia

„... scris i-a fost, scris,
„întă să fie, de vis...“

VII

dar nu fără ca apariția ei să nu fie încadrată între întrebare și răspuns; între întrebarea celeilalte „domnișe“, „din basmul acelei cetăți“, și răspunsul poetului pe care-l cunoaștem:

„Domnișă, cuvintele noastre-s morminte, nu crezi?”

VIII

Pentru Felix Dhünen, problema Uta se identifică în ultima analiză cu problema Idealului. Conte Dietmar, ca s'o salveze pe Doamna Uta, acuzată de vrăjitorie, ia asupra sa jurământul tăcerii al ordinului cluniacenilor, obligându-l prin exemplul său și pe acuzatorul Doamnei Uta să-l urmeze. Este ceva eferent și profund terestru în această jertfă a unui cavaler pentru binele stăpânei iubirii sale, și totodată și ceva indeniabil inferent și elevat. Pentru d-l prof. Victor Papilian, problema Uta se reduce la adevăratul sens al cuvântului „femeie“. Notăm aici ca un amănunt ce ar putea pasiona, paralela în evoluția semantică a cuvintelor *Frau*: *femeie*: cel german derivând din rădăcină indg. prouon, care este atestată și pentru limba gotică cu înțelesul de „stăpân“ și lipsit de orice accepțiune feminină, până ce subit, prin secolul al XIII-lea, aceasta se declară pe aria întregă a limbii germane, eliminând accepțiunea masculină. Evoluția semantică a cuvântului românesc nu poate fi înțeleasă fără vechia instituție juridică romană a „femeii“, ca matricea familiei, supusă bărbatului: „uxor in manu mariti“ care soț se înfățișează ca un adevărat „pater familias“, în sensul autentic al rădăcinii indg. pă, ca stăpân și rege. Trecerea de înțeles dela „familia“ la „femeie“ implică o schimbare în situa-

ția socială a femeii române, de după secolul al XVI-lea, întrucâtva asemănătoare cu a femeii: Frau germane. Motivele acestei schimbări nu mai pot fi cunoscute astăzi cu deamănuntul; în schimb apropiate divinatoriu, poate chiar prin intermediul metaforismului citat în cele de mai sus al operii d-lui Lucian Blaga. Pentru d-sa însfârșit, motivul Uta se asimilează prin intermediul motivului

„... scris i-a fost scris,
Țintă sa fie, de vis...”,

acelei serii de termeni metaforici, care se „adapă” — cuvântul se găsește în *Epitaful*, citat în întregime — din adâncimile aceluia cutremur, prin care ni se anunță absolutul. Discreția cu care rezolvă d-l. Lucian Blaga prezența acestui absolut, în versurile citate sub V și VIII, este a poetului, pe calea succesivei sale maturizări. În *Pasărea sfântă*, prezența absolutului incitează cunoscuta imprecizie (Cf: citatul VI). Strofa *Din adânc* (Cf: citatul IV) exprimă groază lui prin acel sacadat:

„mamă — nimicul — marele!...”

în *Domnițele* în schimb, atitudinea este aceea a unei pioase reculegeri:

„Sub bolțile — acestea, sub slintele,
e bine, tu știi, să vorbim mai puțin
și mai rar. Să nu ne jucăm cu mormintele...”

Aceste considerații încheiate, este bine să ne amintim că orice lectură, fie ea oricât de modestă la început în asociații, primează față de oricare încercare critică, oricât de doctă. Deaceia, în loc de a continua cu aceeași insistență analiza poemelor din „Nebănuitele trepte”, preferăm atitudinea unor simpli crainici, vestind cetitorului frumusețea și bogăția lirică a unor versuri ca: *Monolog*, *Schimbarea zodiei*, *Pleiadă*, *Poetul* (întru pomenirea lui Rainer Maria Rilke), *Răsărit magic*, *Mânzul*, *Veste*, *Viziune geologică*, *Ardere*, *Pe multe drumuri*, realizând toate tipul clasic al poeziei blagiene, în care expresia verbală, bine ponderată în dozarea nuanțelor plasticizante, creiază acele orizonturi adânci de mister și de lumină, în care sensul curent al cuvintelor expiază spre înțelesuri superioare. În altele ca: *Fetița mea își vede țara*, *Incântare*, *Dumbrava Roșie*, *Noemvrie*, *Cetini negre*, *Cântec pentru anul 2000*, se confirmă din nou spiritul tradiționalist al poeziei d-lui Lucian Blaga, cu acele contaminări ciudate de ritm popular și de limbaj cu incursiuni de termeni culți, ca: *invoaltă*, *sumbră*, *fauni*, etc. Alături de acestea, se citează ca o adevărată capodoperă a liricii blagiene acel faimos *Indemn de poveste*, în care învie epoca barocului lui Cantemir, cu viziunile sale zoologice fantastice. Nu putem iscăli în schimb laude cu privire la titluri ca acestea: *Cuvinte către fata necunoscută din poartă*, care amintește prea bine o anumită poezie de revistă, în care efecte verbale estive își dau întâlnire cu reminiscențe de problematizare a lucrurilor, împrumutate din chiar opera poetică a d-lui Lucian Blaga. Cântece de asemenea natură pentru fete necunoscute din poartă, pot forma deliciul elevilor d-sale cu plete de trubaduri puberi, lipsiți de substanță

proprie. În opera d-lui Lucian Blaga, un asemenea titlu se poate semnala doar cu toleranța, care se acordă unor curiozități muzeale, grele de clasat. Și aceasta, indiferent cât de frumoasă ar fi poezia! Au stârnit în schimb entuziasmul nostru: *Sfântul Gheorghe bătrân*, o prea frumoasă completare a aceluia *Drumul Sfântului din Lauda somnului*; *Șovăirile roiului*, și mai ales acel *Sud*, în care am reîntâlnit arta, ce multă vreme am crezut-o inegalabilă, a aceluia fermecător „hayn tenys”, intitulat *Basin într'un parc*, din *La Curțile Dorului*. Ca încheiere, fie-ne permis să cităm câteva versuri din poezia intitulată *Autoportret* care alături de „9 Mai 1895” completează peisajul liric blagian cu propria caracterizare a poetului:

„Lucian Blaga e mut ca o lebadă.
În patria sa
zăpada făpturii ține loc de cuvânt.

El cantă apa din care bea curcubeul.
El cantă apa,
din care curcubeul
își bea frumusețea și neînțaja.

Oare ne este permis să ghicim în simbolul curcubeului această *coincidentia oppositorum*, în care culminează o anumită metafizică medievală?

ANDREI A. LILLIN

Al. Gregorian, Poeme pentru Cruciați. „Cugetarea”. 1943, 92 pag. Lei 120.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al. Gregorian și-a impus notorietatea în publicistică prin o dramatică activitate de presă în sens național.

De-atunci au trecut ani, și astăzi glasul și condeiul luptătorului ne dăruiește o sguuitoare carte de poeme de războiu. Ea este dedicată „eroilor pe care i-a văzut luptând, căzând și biruind la porțile de iad ale cetății Sevastopol”.

Volumul acesta de poezie a încleștărilor de pe fronturi, iese din comun. Trei motive se împletesc și revin de-alungul poemelor, în tonate cu un accent de suflu eroic și de violente trăiri: imnuri — ode, notații și tablouri.

În imnuri-ode (ca de ex. „Sunt chipul și pasul lor”, Hai, suflete, închină-te, „Jertfă”, „Crez cruciat”, „Către camarazi”, „Cântă Balaclava, cântă...” etc.) se desprinde pur, purtat de curenți tari, fiorul de admirație și dăruire în marea jertfă a luptătorilor acestui neam. Ei luptă și se dăruiesc, dacă trebuie, morții, fără murmur, aproape bucuroși că li s'a hărăzit să combată pentru un scop măreț:

Și peste-o clipă voiu țâșni în salt
Vei fi și Tu cu mine: arc înalt.
Iar de-o fi scris să cad străfulgerat
De brandt ori de pistol automat,
eu știu prea bine, Doamne,
că peste ochii mei deschiși în toamne
Tu vei zidi altare... (pag. 12)

Palpită în aceste versuri poetic articulate sufletul acela nou și eroic de care fac dovadă atâția tineri români, în apocaliptica încețtare de azi.

*Cine dintre noi nu cade,
Cine nu-și leapădă sângele, cascade,
Cine nu se 'njumătățește,
înseamnă, vai,
că încă nu-i copt pentru jertfă:
Dumnezeu darul vieții lui nu-l primește. (Crez crucial)*

Pentru cel căzut, jertfă bine primită, un cântec de leagăn:

*Palma ta adună zarea
pe galonul de lăniță:
cântă marea, tace marea
Pentru tine, Ioniță!*

În ciclul notațiilor din vâltoarele luptei, aspecte dinamice ale atacurilor, ale ecourilor care rup temelii, întâlnim aceeași esență a poeziei. Poetul, în materializarea viziunilor, clocotelor, trăirilor, își dispută întâietatea cu elementele naturii deslănțuite:

*Cine-a căzut, cine e teafăr?
Nu stă nimeni acum
să vadă.
Bocancul calcă morți și răniți
grămezi de morți, grămezi de răniți
și iar s'a pornit canoadă...*

Urmăriți în această poemă („Atacul“, pag. 37—45) momentele de groază, de fior, de spaimă, de răsturnări gigantice și totale, pe urmă iar liniștea inițială a finalului:

*Focurile se răresc apoi.
Răzlețe, pocniturile
tac.
Mai trecurăm, Doamne,
un atac:
Crucea Ta și-aicea
am dus-o cu noi...*

Din aceeași factură, să se consulte „Balada Niebelungului“, pentru sentimentul camaraderiei de arme exprimat suav, înduioșător, și totuși în accente de nimb eroic.

Poemele, în care predomină peisajul, culoarea, poartă o cromatică specifică, extrem de obsedantă a locurilor și momentelor zugrăvite. a acelor câmpuri de luptă moderne, pe care tancurile, aeroplanelle, brandturile și toate categoriile de automate, își au rolul de căpetenie:

Iată, de exemplu, poema „Stuka“ (pag. 35):

*Bot subfire de jivină
urcă zări să muște luna*

înc'o treaptă, încă una
mări albastre de lumină.
Suie, suie vârful de lance
spintecând hulubi și căști
Spațiul cu zăduf de ploști
și cu moartea prinsă'n cange.
Surpă urlet și vâltoare
de sub căprior de cer:
buturi ferecați cu fier
sparg cascade pe ponoare.

Aceeași categorie de imagini vii, palpitate:

Cirezi de roboți
Asiile, Asiile

.....
Solduri de stânci legate în fiare
vin cu Urali în spinare
Asiile!

.....
Șalele pământului dudue
Tătănile lumii se sgudue... („Tancurile“, pag. 49),

Sau tabloul prizonierilor:

Se scurg ca o bubă
ca un măr mirosind a putregai, a vâgăuni.
Jilav, pasul lor
se opintește 'n ploae
și 'n securile fălcilor
de căpcăuni
ei rumegă cerul
din vârful de dudă.

Unii cad din convoaiele nesfârșite, și atunci, poetul notează:

Unul din ei,
Ural prăbușit
astupă vântul,
pădurea, vâlcea,
ogoarele
și 'n spasuri se luptă
cu Dumnezeu. (pag. 67—69).

Cine a reușit să noteze astfel de imagini vrednice de pene-
lul unui pictor ales, și-a meritat numele de poet. S'a făcut o apro-
piere între Al. Gregorian și un alt poet — luptător acum un sfert
de veac, tot într'o cruciadă. Aproximarea se poate face, dar, la Camil
Petrescu, ieșit din vâltoarea războiului, se desprindea un suflu de
acuzare și de pledoarie pentru umanitate. Al. Gregorian ne împăr-
tășește crezul generației eroice și naționaliste a vremurilor mai
nouă. Doi poeți, de sigur, veritabili, de puternică tensiune, dar fie-
care cu lumea lui trăită, sguduitoare...

TEODOR MURĂȘANU

Liberatorul

Dramă istorică în versuri și în 5 părți de *Leonard Divarius*.

Pe la începutul lui Martie, cu cei dintâi ghiociei ai dalbei primăveri mi-a apărut pe mescioara mea de scris o carte cu înfățișeri de viorică, tipărită în albastru, purtând pe pagina titulară ca o umbră ce răsare din ceață, figura marțială a lui Mihai Vodă Viteazul. Peste aceasta siluetă fantomă se scrie titlul: *Liberatorul*. Cartea iese din *Colecția „Dacia”* de la Timișoara și pare că deschide seria acestei „Colecții” începătoare... Dacă e așa, a pășit... cu dreptul!

Mă găsiam cuprins de o gripă și cu toată indispoziția sufletească și trupească am ales din maldărul de ziare, reviste și cărți, ce mi-s'au adunat în timp de vr'o 2 săptămâni cât am fost departe de casă, cartea aceasta mai întâi, să o frunzăresc, tăindu-i foile, că gust de citit nu aveam de loc. Frunzărindu-i filele nu puteam să nu mă opresc la câte un nume, la câte un vers, și încetul cu încetul, când am ajuns la capăt cu cuțitul mi-a venit și gustul de lectură. Am început cititul.

A mers cu întreruperi. Mă obosia. A ținut 4 zile până am isprăvit lectura. Dar — parcă n'a fost numai citire, ci și o tămăduire. O lectură întremătoare, ca de leac. Când mă apropiam de sfârșit inima îmi svâcnia, și sub impresia versului înaripat îmi venia să scriu și eu versuri...

Am un vechiu obiceiul al meu, că îmi notez cu creionul impresia ce-mi lasă lectura unei cărți. Acum recitesc ce am scris în ziua de 14. III. 43. pe ultima pagină albă, a 162 a: „Am primit-o în 10 c. și azi la 9 seara am isprăvit-o deși bolnav. Mi-a fost leac, — tămăduire. Are în ea sufletul zilelor de azi — și Mihai e pus în aurit pervaz,

Bravo, Divarius“.

Autorului, care în dedicația cu care-mi trimitea cartea sa își exprima recunoștința pentru documentația ce i-aș fi dat și pentru imboldul de a scrie acest poem, îi scriam:

„... de câteva zile stau singur în camera mea între publicațiile ce mi-au sosit în vreo două săptămâni. Între altele Dta cu superbul „Liberator” mi-ai făcut cea mai plăcută societate. Îți mulțumesc pentru dedicația delicată... dar mulțumesc lui D-zeu, că ți-a ajutat să săvârșești ceea ce ai început în Cluj, în ciuda tuturor dezastrelor și cutremurelor ce au venit peste noi. Ai reușit și Te felicit sincer, și ți-o pot spune, că nu credeam că vei avea răbdarea și pasiunea muncii, cum văd, cu bucurie, că ai avut-o. Peste toate celelalte ai prins și ai redat freamătul și clocotul ce ne fierbe în suflet acum.

Ca o scoică măreață de mare ai absorbit ritmul valurilor și-l redai cu rezonanță puternică...”

Aci, în câteva rânduri, se găsește întreg ecoul ce mi-a deșteptat în suflet opera dramatică poetică a autorului, care e și poet și stagiatar al teatrului național din Cluj—Timișoara. Dar de când

le am pus aceste note pe hârtie, pentru mine, care-mi fac notațiile mele zilnice, au trecut multe zile. Poate o lună, poate două și totuși n'am observat nicăiri, nici o notă ori cât de prizărită, despre scrierea care pe mine m'a mișcat. Ce să fie pricina? Sunt eu, sau am fost atunci, în starea de boală, prea impresionabil, sau preocupat, că fusesem inițiat în taina atelierului și am asistat oarecum la pornirea operei, în 1940, după care a urmat refugiul cu tot cortegiul de evenimente ce l-au însoțit...? Sau doar mai sunt și alte cauze, obiective, caracteristice a stărilor noastre? Ori doar autorul, în singularitatea sa, nu a trimis revistelor și ziarelor obligatele exemplare de recenzie? Nu știu — și nu înțeleg.

Oricum însă eu constat, în ce mă privește, că în poemul dramatic „Liberatorul“ avem o operă literară de valoare, cu care sper că ne vom întâlni și pe scena teatrelor.

Și până atunci, ca lectură, acasă, în momentele de răgaz, ea ne dă o încredere în viitorul nostru, fiindcă reflectă sbuciumul zilelor eroice și hotărâtoare ce le trăim, și ne transpune pe Arhanghelul unirei celei dintâi în zilele acesteia epocale în care ne găsim aceeași încordată luptă pentru creștinătate și dreptate, cari amândouă reclamă întregi hotarele neamului nostru și ale țării noastre.

Arde-n pieptul oștii noastre focul Ardealului nestins!

Au căzut, ce-i drept, sârmanii mulți; dar Neamul a învins! — zice un Flăcău, în partea a V-a (p. 133).

În actul al III-lea banul Mihalcea zice către Mihai:

Hai, Măria Ta, fă-ți cruce! Și'ntru Dreptul nostru sfânt

Spulberă în vânt cenușa neamului adus de vânt!

Fă să sune'n munții noștri trâmbițele mântuirii

Pentru drept și libertate, întru slava pătimirii!

Smulge de pe Cruce neamul! Sfarmă lanțul sfintei glii!

Or te încoronăm la Alba, or ne îngropăm de vii.

Iar Mihai, la rândul său, când trimite pe Mihalcea, la Principele cardinal Andreiu Batori, îi zice:

Tu, pe'nfumuratul popă, cel cu'nscrisuri și blazoane

Fă-l să simtă'n strămoșescu-ți graiu latin, imperial,

De astădată, nu trimisul, ci chematul în Ardeal!

În privința aceasta autorul cade în exagerări, și apropie așa de mult de vremea noastră epoca lui Mihai, încât cade în greșeli. În gura lui Mihai Viteazul pune cuvântul „națiune“, „România“, și alte modernisme, cari nu se potrivesc cu stilul epocii în care se petrece drama.

Astfel în gura călugăriței Teofana, Mama lui Mihai, pune cuvântul nepotrivit *Nirvana*... Iată cum:

Doamne, știu, că'n fiecare răsărit e și un amurg...

Dar mai știu că nu se'ntoarnă din drum apele ce curg...

Știu, că nimeni nu pătruns-a în Nirvana mântuirii

Fără să-și fi dus în spate crucea grea a pătimirii...

Peste tot pe Mihai Viteazul ni-l apropie, cu toată atmosfera patriarhală a familiei sale voevodale și ni-l face să trăiească oarecum în zilele acestea de învoire ale Mareșalului desrobirei, punându-l să rostească cuvinte cu tâlc pentru azi și pentru totdeauna.

La pag. 140 de pildă, zice Mihai:

Stând cu toții cu credință
Lângă sufletul oștirii, ce m'a dus la biruință.
Către voi, Români, de față și acei ce-ar mai veni
Jurământ fac să mă strădui gândurile a vă plini.

Iar drept program de stăpânire îi pune în cuvintele ce le-a dresează noului său cancelar, Episcopului catolic Năpraghi, (poate tot român și el, din Năpradea Someșului) cu care, la sfârșit, are acest schimb de idei, care merită a fi prezentat aci, drept mustră de încheiere. *Mihai* către Napraghi, în Alba Iulia:

Ești catolic și Episcop! Deci ascultă: Acinat
Nu-l mai vreau pe Malaspina nici o clipă la Palat!
Folosindu-se de a Romei falnică proteguire
Indrăznit-a împotriva-mi să arunce ponegrire!
Dreptul legiuit al Romei pururi l-am recunoscut,
Deși ortodox, în truda-mi, nu încetat-am să o ajut.

Năprăgyi:

Cervia, papalul nunțiu, toate acestea, cred le știe!

Mihai:

Clerul pururea găsit-a în a mea ortodoxie
O prietenească mână. Eu, în schimb, doar spini culeg,
De pe urma acestor șoapte, Napraghi; și nu 'nțeleg
Ce ar putea să întrevadă raportorii apostolici,
Invrăjbindu-mă cu Roma? Nu suntem, ce-i drept, catolic,
Dar creștini dintru 'nceputuri! Și apoi din părinți știam
Că suntem cu Roma sfântă dintr'un sânge, dintr'un neam.

Năprăgyi:

Doamne, argintul *Judei* fost-a totdeauna o ispită
Pentru o inimă ușoară...

Mihai:

Nu 'nțeleg a fi momită
Conștiința!

Năprăgyi:

Malaspina totdeauna a servit Cauze străine Romei!

Mihai:

Deci... cu temere privit!
Lui Ioan Mitropolitul trec puterea teocrată!
Măine îmi aduci Edicta în divan spre a fi semnată!
Nu 'nțeleg ortodoxia a fi socolită spin

Când spre Alba-și face cale erezia lui Calvin!

Náprágyi:

O înțelegere cu Roma cred că ar fi binevenită!...

Mihai:

Cancelare, năzuința-ți de Domnie-i sprijinită.

Și cu cât mai lângă mine, și cu cât mai credincios.

Cu atât sluji-va fapta-ți, Cancelare, pe Hristos!

Legea milei pretutindeni vreau de astăzi să vegheze

Nimeni cu vreo nedreptate Tronul să nu-mi întineze.

Ori cine va pricepe, că înlocuind numele lui Calvin, cu al lui Stalin, fără să se turbure nici ritmul nici rima, cuvântul lui Mihai Viteazul, se potrivește perfect la politica lui Mihai-Antonescu, care face politica trasată de Mareșalul Antonescu.

Așa ne-a apropiat Diverius în opera sa, pe Mihai Viteazul de vitejia zilelor de azi.

Dr ILIE DĂIANU

Ioan Petrovici: Momente solemne, Ediție întregită, București, Casa Școalelor, 1943, pag. 175. preț 150 Lei

Evocarea personalităților reprezentative ale neamului, precum și pomenirea pioasă a momentelor cruciale din istoria unei națiuni, răspunde unei necesități de ordin educativ. Niciodată cei în viață — oricât de mare și de luminoasă ar fi dimensiunea lor spirituală și morală — nu vor reuși să determine la fapte generoase pe contemporani, în măsura în care influențează pilda marilor creatori trecuți în lumea veșniciei. Când încercăm să ne apropiem de marii dispăruți, pentru a ne împărtăși din gândul lor neprihănit sau pentru a imita faptele vieții lor, ignorăm umanul — implicat în imanență — și extragem crâmpiele de noblețe ce-au odrăslit îmbelșugat în cursul existenței lor pământești.

Intemeiat pe aceste considerații de ordin educativ, Dl. prof. I. Petrovici și-a făcut o îndeletnicire pasionată din a reactualiza figuri dispărute sau a proslăvi, în accente impresionante, clipele de epopee sau de măreție spirituală ale neamului. Memorialist, în accepția cea mai înaltă a cuvântului, academicianul Ion Petrovici a eternizat în slovă siluetele morale și intelectuale ale neamului nostru și a găsit logica „momentelor solemne” din istoria vieții românești.

Cartea „*Momente solemne*” cuprinde o serie de discursuri, pe cari iscusitul filosof le-a rostit, succesiv, între anii 1915—1942. În acest interval de timp, neamul românesc a trăit clipe de glorie, dar a gustat și amărăciunea din plin. În primul caz trebuiau dăltuite în slovă ostenele rodnice ale celor prinși în iureșul marilor lupte de afirmare națională, în al doilea caz trebuia o povază înțeleaptă, care să întărească obștea în drepturile ei la o viață de libertate, de tihnă și prosperitate. Acest îndoit scop îl urmărește autorul în cuvântările înmănușiate în volumul de față,

Volumul se deschide cu un discurs rostit la meetingul național din Iași în anul 1912, după izbucnirea războiului balcanic, în care dă expresie revoltei împotriva asupritorilor și face apel la conducători să lucreze așa cum cer interesele cauzei românești.

Evocând figurile culturale și politice ale trecutului sau prezentului (B. Delavrancea, Mihai Viteazul, I. C. Brătianu, Take Ionescu, Vasile Stroescu, G. G. Mărzescu, Drul Babeș, Dimitrie Cantemir, A. C. Cuza, Regina Maria, Oct. Goga, N. Titulescu, C. Rădulescu-Motru, Regele Carol I, T. Maiorescu etc...), autorul înfățișează într-o formă lapidară contribuția lor la sporirea patrimoniului nostru național. Infruntând puterile coalizate ale vrăjmașilor, înaintestătătorii așezămintelor noastre politice sau culturale (făcând abstracție de impostori) n'au cunoscut decât o lozincă: *patria*. Acesteia i-au închinat neprihana gândului, curățenia inimei, rodul muncii și jertfa vieții, pentru ca să dăinuască peste vremi și oameni. Prin patrie descoperim finalitatea existenței noastre, încadrându-ne în disciplina muncii pentru colectivitate. Slujind patria aducem un spor moral în lume, promovăm idealurile de confraternitate universală.

În afară de portretele celor amintiți, cartea mai cuprinde cuvântări rostite de autor, în calitate de ministru sau reprezentant al Academiei Române, la diferite prilejuri festive: inaugurări de școlii comemorări literare sau școlare, inaugurări de statui, deschideri, de congrese etc... Sunt reliefate aici puterile creatoare ale multor anonimi, virtuțile ce ăstenești ce au rodit în arena vieții noastre publice, precum și darurile noastre sufletești ce urmează să fie valorificate în viitor.

În judecarea oamenilor, în cântărirea situațiilor și mai ales în făurirea opiniilor în materie de istorie națională, ar fi consult să fie luată în considerare și exegeza filosofică ce-o fac marii noștri iluminați, atât evenimentelor, cât și contribuției ce-o aduc figurile proeminente, vieții noastre culturale și politice, cum este aceea a ilustruului nostru metafizician din lucrarea de față. Istoria trebuie încheată nu numai din date seci și rigide, ci și din comprehensiunea justă a așilor gândirii autohtone, cari urcă culmile și pătrund a dâncurile, pentru a descifra sensul vieții umane sub raport individual și colectiv.

I. BUNEA

Mircea Eliade: Salazar și revoluția în Portugalia. Editura Gorjan, București, 1942, pag. 247 — Prețul 240 Lei.

Marile reforme sociale, politice și economice, pe cari le înregistrează istoria în viața popoarelor, aduc spor colectivităților etnice numai în măsura în care sunt impregnate de duhul iubirii jertfelnice și numai dacă dau expresie viguroasă și fructuoasă virtualităților etice. Reformele cari pornesc din dorul de aventură sau se înfăptuiesc prin violență și silnicie, sunt experiențe triste și păgubitoare. Acestea tradează discreditul pentru valorile spiritului, implicit comit o sugrumare a persoanei umane. Ori, atunci când

persoana omenească, — cu prerogativele ei spirituale — este sacrificată de dragul unor formule năstrușnice, așezările statale se năruiesc, iar cetățenii cad pradă unei fericiri iluzorice.

Persoana omenească este îndreptățită la prestigiu, demnitate, libertate, desvoltare și creativitate. Forma de organizare politică, care favorizează afirmarea persoanei omenești, în aceste direcții, este cea mai agreabilă, mai ideală și mai durabilă. Dintre statele europene, Portugalia pare a fi statul care a creiat și a asigurat climatul cel mai prielnic pentru valorificarea darurilor cu cari este dotată persoana omenească. Duhul, care străbate, astăzi, toate sectoarele vieții sociale, politice și economice portugheze, s'a înstăpânit printr'un om providențial: profesorul *Salazar*, în concepția căruia persoana omenească trebuie respectată și sprijinită în drepturile ei firești.

Profesorul *O. Salazar* întemeiază un stat totalitar și creștin, a cărui viabilitate rezidă în caritate. Această caritate este fructul credinței creștine, pe care *O. Salazar* și-a dăltuit-o adânc în conștiință, întâi în familie prin grija evlavioasei sale mame și apoi, timp de opt ani, în seminarul teologic din Vizeu. N'a ocupat parohie la terminarea studiilor teologice, simțind chemare spre marile probleme ale neamului său, care, în lipsa unui îndrumător înțelept, ajunsese să-și artificializeze și să-și diformeze propriul să destin. Prins în vârtejul curentelor pustiitoare — ce întunecau cerul întregii Europe — poporul portughez credea în acelaș mit al ispășirii omului prin reforma instituțiilor și a codurilor și nesocotea adevărul elementar că orice îndreptare trebuie să înceapă cu revirimentul intern al omului. Intuind această erezie ce pusese stăpânire pe sufletul poporului portughez, *O. Salazar* a socotit, dintru început, că redresarea nu se poate efectua — cu sorți de izbândă decât prin înoirea sufletească a înșilor singuratici, în duhul sănătoaselor tradiții creștine, familiare și naționale. De aceea, s'a ridicat împotriva iconoclaștilor, a înfierat pe detractorii vieții familiare și a deschis lupta împotriva profanatorilor tradițiilor istorice ale poporului portughez.

Concepția politică a lui *Salazar*, fiind străbătută, în toate articulațiile ei, de întremătorul spiritualism creștin, revendică pe seama familiei un rol de covârșitoare importanță în urzirea destinului național. Piatra unghiulară a statului salazarian este familia. Statul salazarian acordă drepturi politice numai bărbaților cari ocârmuiesc și se jertfesc pentru viața familială „Familia alcătuește celula originară, indestructibilă, a națiunii, și toate calitățile sau păcatele unei națiuni își au izvorul într'insa” (pag. 223). Deși *Salazar* nu e familist, a ridicat un cult familiei și stăpânit de nostalgia copilăriei petrecută în căminul părintesc din Santa Comba, a adoptat un copil, pe care-l crește singur, rezervându-și în fiecare seară timp pentru a-l iniția în tainele scrisului și cititului.

După epoca de instabilitate dintre anii 1911—1926, când Portugalia a cunoscut 8 șefi de stat și 43 de guverne, războiul intern fiind purtat de taberele monarhiștilor și republicenilor, începând

cu anul 1926, s'a instaurat o epocă de liniște și prosperitate în viața acestui neam, prin tactul și înțelepciunea lui O. Salazar. În împrejurările actuale, când focul năpraznic al războaielor mistuie toate înfăptuirile spiritului creator, el are grija să-și păstreze, pe lângă neutralitate, credințele sale ereștine, latine și europene. În acestea stă taina redresării poporului portughez.

D-I Mircea Eliade, înfățișând în cartea de față istoricul unei revoluții nesângeroase, aduce un omagiu, nu numai educatorului și conducătorului înțelept al poporului portughez, ci și apologetului vajnic al drepturilor imprescriptibile ale persoanei umane.

I. BUNEA

Pe marginea cărților lui Anton Zischka.

Fecunditatea unui scriitor și puterea operelor lui n'ar trebui să fie atât de des cumpănită cu greutatea hârtiei de un mare număr de volume, împinse în librării. Puterea creatoare a câtorva pagini a dovedit uneori că poate revoluționa ani întregi în istoria omenirii, fixând direcții imutabile, în domenii, în special, științifice. S'a scris atât de mult în cât în scurt timp da-ă nu chiar de mai înainte e o imposibilitate fizică de a păstra rostul în istorie a tot ce s'a pus pe hârtie. Cred însă că după fericita epocă de romantism a lui Victor Hugo, cel puțin optzeci la sută s'a scris pentru reclamă, pentru bani sau din cauze de boală. Societatea are nenorocul de a fi alimentată cu multe nimicuri veștede cu scrieri lipsite de un ideal și fără cel mic gând sau posibilitate de a cultiva sufletul ori de a îmbogăți știința cuiva. Are însă și norocul că nimicurile în nimic se pierd și toate scrierile fără valoare se împrăștie repede fără urmă, ca praful în vânt.

Prin noianul de scrieri apar din timp în timp suvițe aurii atât de bine venite și închegate încât vor trebui să dureze cât lumea. Iată de ex, cărțile lui Anton Zischka scrise ușor și plăcut atât pentru omul de știință cât și pentru literatul aducând probleme care au putut, și pot fi, de actualitate în continuu. Probleme cari pot și trebuie chiar să preocupe mintea primului și ultimului cititor. Nu numai vremurile de azi predisun la frământări și temeri, dar vremurile de totdeauna pot frământa mintea și gândul tuturor pentru marile surse de viață, pentru marile probleme sociale, ca sclavajul, protecția muncii în marile întreprinderi, și mai ales lupta pentru existență. Marile surse descoperite pentru binele omenirii, cu cari însă s'au dus lupte de veacuri spre a le putea face accesibile în condițiuni ușoare milioanei de oameni, ca bumbacul, petrolul, fierul, mașinile cu aburi, electricitatea, și azi, prepararea pe cale sintetică, sunt tratate din începutul lor până la ziua de azi în cărțile lui Anton Zischka. Vieța și lupta marilor descoperitori, lupta pentru existența de fiecare zi a miliardelor de oameni, binele și răul adus prin neconțința perfecționare a mașinilor și mai ales lupta de multe veacuri, pe deoparte, pentru abolirea sclaviei și, r.e

dealtă parte, pentru menținerea acestei criminale instituții, constituie preocuparea esențială în cărțile acestui autor. Capitalul în lupta neconținută cu munca; falși luptători ai binelui, capitaliștii semănând aramă pentru a culege aur din munca sclavilor tratați mai rău ca animalele, sau din munca milioaneilor de copii tuberculoși prin lipsă de îmbrăcăminte și subnutriție în minele de cărbuni, câmpurile de bumbac, de cafea, cauciuc, sau întreprinderi. Lupta pentru existență a tuturor ființelor omenеști, dela Țara de Foc până în Alasca, și din Islanda până în cele mai îndepărtate insule ale Pacificului. Moartea celor mulți pentru existența în belșug a celor puțini, dela începutul istoriei până azi, dela construirea turnului Babel și a marilor Piramide până la Autostradele și plimbările în Stratosferă. Moartea din cauză de foame a lor milioane de oameni într-o parte a globului, în timp ce în altă parte, grăul, cafeaua și bumbacul erau aprinse sau aruncate în mare, sunt prezentate atât de bine de acest scriitor încât îți lasă impresia că a trăit în toate timpurile și în toate locurile, îndurând toate mizeriile și luptând pentru toate biruințele veacurilor.

De o potrivă de interesantă și vrednice de citit sunt celelalte cărți ale lui Anton Zischka: *Bumbacul, Pâine pentru două miliarde de oameni, Biruința muncii*. În mintea fiecărui cititor deschid și fixează probleme de o veșnică actualitate, din viața cea de toate zilele pe care atât de puțin o cunoaște.

VASILE I. RUSU

Inutilitatea unei insurecții.

Un grup de candidați la profesiunea de esteji, autori și mentori literari, au lansat un fel de manifest al intrării în activitate, sub pretextul omagierii d-lui E. Lovinescu, la 60 de ani de viață. Intre alte fraze comune și inofensive, manifestul vorbește de un Ardeal „retrograd” și „primitiv”, care trebuie salvat, de-o literatură minoră, de-un primejdios neosămănătorism, și alte realități românești pe care le condamnă în bloc, fiindcă ar împiedeca și ar fi incapabile de a condiționa apariția unei culturi majore. Prin urmare, o serie întreagă de aserțiuni tari, chiar insultătoare, agitând o problemă artificială, inoportună și pretențioasă.

Manifestul acesta e mai mult decât un act al romanticei adolescențe. Căutăm să ne orientăm și să ne lămurim. Din capul locului manifestul ni se pare o petardă învelită în ceva nebulos, nedefinit. De aceea, în loc de a înainta pe firul lucrurilor, sub condei ni se îmbulzesc întrebări... Pe cine vreau să atace și să desființeze, probabilii esteji și critici în devenire? C'o prefăcută îngrijorare, de cine văd a fi primejduit viitorul culturii și literaturii ardelenе? Pe L. Rebreanu și L. Blaga nu-i detestă, iar Ardealul întreg și-i revendică între creatorii literari contemporani valoroși. Vizează pe poeții și prozatorii inexistenți sau mediocri, care scriu, scriu și publică c'o furie nestăvilită? Întreprinderea și îngrijorarea nu pot fi serioase. D-lor, în calitate de esteji, ar trebui să fie cei

dintâi convingși, din simplul motiv că lipsa de talent și mediocritatea, pe care nimeni n'are interes să le încurajeze, pot oferi criticei cel mult material de amuzante analize, și nici de cum nu pot constitui un pericol real. Atunci nemulțumirea s'ar reduce tot numai la chestia talentelor, pe care, dacă nu le avem, nici în „minorat“, nici în „majorat“ nu ne poate salva nici un manifest din lume.

Au avut, aderenții manifestului, alte intenții estetice? Au vrut să-și rupă carapacea anonimatului și să evadeze în notorietate printr'un adorabil gest de frondă? Au mai vrut d-lor, sincer, să-și manifeste admirația pentru activitatea de critic și pontif a d-lui E. Lovinescu în fruntea celei de-a 2-a generație maioreșciană? Și aceasta nu s'a putut consuma altfel, decât acoperind cu insulte obrazul literar al Ardealului? În ultima analiză, au vrut d-lor să ne dovedească ceea ce e evident în fața oricărui bun simț. Căci cine nu-i de acord, și cine nu dorește fierbinte realizarea operelor majore? Iar pe d-l E. Lovinescu, stilist, literat și critic erudit, cine nu-l apreciază? Ceea ce i se reproșează și unde opiniile se pot dispersa, sunt anume atitudini ale d-sale în materie de gust și apreciere.

Salvarea valorilor ardelene prin d-l E. Lovinescu este o frază tot atât de gratuită. Ce să salveze? Talentele se impun singure, și rolul criticului este cu totul altul.

Semnatarii manifestului să-și publice numai operele cu toată încrederea, și, dacă vor intona acordurile creației „majore“, Ardealul, cel dintâi, alături de elogiile d-lui E. Lovinescu, îi va aplauda. Iar dacă nu vor fi decât sunete goale, cu tot regretul, îi va respinge, alături de verdictul aceluiași critic.

S'ar putea însă ca Ardealul să se comporteze refractar, totuși, față cu unele fenomene maladive, decadente, cosmopolite. Aceasta să fie latura Ardealului literar pe care o condamnă și o detestă semnatarii manifestului? Nu credem că au epuizat toate rațiunile estetice pentru a obține în fața propriei conștiințe o umbră măcar de justificare obiectivă.

În definitiv, în chestiunea aceasta poate își încearcă tentaculele cu totul alte condimente, care s'ar putea întâmpla, să nu aibă nici o atingere cu literatura. În acest caz din urmă, întreg manifestul estetic-literar nu-i decât o diversiune. TEODOR MURĂȘANU

Zece ani dela apariția revistei „abecedar“.

Decând a pornit la drum solia cu suavă mireasmă de primăvară a minusculei reviste „abecedar“, s'au scurs zece ani. Eheu, labuntur fugaces anni, Posthume, Posthume...! Luase ființă la Brad și fericiții cititori i-au fost tinerii scriitori Emil Giurgiuca și George Boldea. Revista nu era mai mare decât o batisă împăturată în patru, și inițiatorii și-o prezentau ca pe-un cărucior-jucărie, tras de fluturi. Atmosfera literară promovată de această liliputană întreprindere, stimulul la inovație și prospețime a gândului și a hainei lui, au fost prețioase daruri în asemănare numai cu înflori-

rire a naturii în April.

După al 7-lea număr, împrejurările au făcut ca „abecedarul” să treacă sub ocrotirea dela Turda. Am luat în primire plăcuta sarcină cu devotată dragoste și am ostenit ca noul mediu, acestei hoinare și liliiale plante, să nu-i fie mai puțin priincios, de cât cel din care a plecat. Vacanța verii a fost un răslimp de încercare, dar și de trezire de noi ecouri în jurul ispititoarei apariții. Acum au aderat la „abecedar” aproape toate talentele tinere din Ardeal și din celelalte provincii ale țării, într’un entuziasm aducător de mari și multe nădejdi literare. Insemnăm numele lui Grigore Popa, Pavel Dan, Mihai Beniuc, Romulus Demetrescu, Yvonne Rossignon, Radu Brateș, etc. Aprecierile presei, și ale multor cronicari literari de prestigiu, erau favorabile și unanime. Convingerea generală conclusea că se stârnise o nobilă ardere și se prognostica, nu fără temeiu, o înflorire literară ardeleană, purtătoare de îndreptățite promisiuni.

Gustul pentru frumos și spiritul de creație introduse în paginile inmiresmate ale acelei revistute însă nu s’au pierdut. Eflorescența literară ulterioară, și, mai ales, cea întrecere de periodice cu preocupări pe tot întinsul țării de evadare din comun, trebuie să o atribuim ctitoriei de-acum zece ani, dela Brad și Turda. Unii dintre entuziaștii colaboratori de-atunci s’au coborât în lumea umbrelor (G. Boldea și Pavel Dan), etern regretați, alții și-au smuls un nume literar în ascensiune. Este pentru cine, prin urmare, și se cuvine să înfigem un ghiocel pe mormântul neuitatului „abecedar”, cu care de odată s’au dus câteva zile de farmec fără întoarcere.

TEODOR MURĂȘANŪ

Lectoratul de limba română dela Universitatea din Viena.

Vechile legături spirituale ale românismului cu Viena sunt cunoscute. În cadrul lor, știința și Universitatea vieneză au avut totdeauna un ochiu atent pentru Români. Catedra și seminarul de filologie romanică au alcătuit în mod firesc totdeauna pivotul acestei preocupări.

Cu mult înaintea primului războiu mondial, d-l profesor Sextil Pușcariu a fost docent la această catedră și a pus bazele activității filologice românești ca și a bibliotecii noastre de pe lângă seminar. Marele romanist Meyer-Lübke a avut pentru problemele filologice românești un deosebit interes. Secția românească a seminarului s’a putut desvolta — în jurul entuziasmului său — într’un Institut Românesc desființat apoi, dar a cărui amintire stăruie încă neștearsă în sufletul multor cercetători vienezi. După 1918, firul acestei frumoase mișcări s’a rupt rămânând de pe urma-i doar biblioteca românească a seminarului de filologie romanică cu aproape 700 volume. Ministerul Culturii Naționale a ținut însă să nu se stingă această tradiție și-a trimis pe lângă același Seminar un lector român în persoana scriitorului profesor Dr Al. Dima. Cu sprijinul într’adevăr nelimitat al titularului catedrei de filologie romani-

că — profesorul Ioseph Huber, prieten sincer și adânc al Românilor s'a putut reinoda firul întrerupt.

Cursurile de limba și literatura română ale profesorului Al. Dima au început la 2 Februarie cu prelegerea inaugurală despre: *Fundamentarea interesului pentru limba și cultura românească*, precedată de prezentarea profesorului Rüber, directorul seminarului de romanistică ce a avut cuvinte entusiaste pentru valorile noastre lingvistice și literare și a făgăduit tot concursul său pentru difuzarea limbii și culturii românești. Intreaga presă vieneză și cea din Berlin a ținut să sublinieze însemnătatea noului lectorat.

Cursurile au început apoi regulat și cuprind: 2 ore pe săptămână: introducere în studiul limbii române; 2 ore pentru cunoscătorii limbii: seminar de istorie și estetică literară despre nuvela românească, 1 oră în limba română prelegeri despre istoria culturii românești. Cursurile sunt frecventate de un număr remarcabil de studenți și de unii cercetători ai sud-estului european. Biblioteca Seminarului a fost reorganizată și posedă astăzi prin darurile Ministerului Propagandei Naționale și a Institutului Român din Berlin, la intervenția profesorului Dima, 1127 volume. Se lucrează acum la alcătuirea unei cartoteci cari să cuprindă toate lucrările românești sau despre probleme românești din Viena, centralizate la Serviciul nostru de Cultură și Presă de pe lângă Consulat.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj